

KÖNYVET A NÉPNEK!

(AZ ISKOLAI- ÉS NÉPKÖNYVTÁRAK KÉRDÉSE.)

IRTA:

POLINAY GYULA.

Országos Széchényi Könyvtár

SZERZŐ KIADÁSA.

BUDAPEST, 1879.

WILCKENS F. C. ÉS FIA KÖNYVNYOMDÁJA,

koronáherceg-utca 8. sz.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

284508

ELŐSZÓ.

Az iskolai és népkönyvtárak ügye, országos kérdéssé lett. A sajtó a legmelegebb rokonszenvvel üdvözli az eszmét, megvalósításában a népnevelésügy bajnokai, országszerte a legnagyobb buzgalommal működnek közre.

A Budapesten, 1877-ben, iskolai és népkönyvtárak országszerte való szervezése érdekében, számos országos nevű tanfőru és tanügybarát közreműködése folytán megalakult központi bizottság, szakadatlanul, a lehető legnagyobb propagandát fejt ki az eszme mellett.

A vallás és közoktatási minister, több nagy hatásu rendeletével, a mozgalom élére állott; ezen tárgyban 1877 januárhó 17-én 1238 sz. alatt kibocsátott, s az összes felekezeti főhatóságokhoz és tanfelügyelőkhez megküldött első rendelete, mintegy bevezetésül a további lépésekhez, proklamálja az eszme nagy horderejű voltát. Ezen rendelet így szól:

„Tapasztalván, hogy a műveltségnek a nép közötti terjesztésére egyik legbiztosabb eszköz és mód a helyesen szervezett nép s illetőleg iskolai könyvtárak fölállítása és gyarapítása, e célból én minden oly törekvést, mely a ponyvairódalom kiszorítását és jobb irányu népies olvasmányok megkedvelését és meghonosítását, célozza mindenkor a legmelegebben pártolok. Ennélfogva fölhívom (cimedet), hogy a gondozására bízott tankerületben a nép s különösen az iskolai könyvtárak létrehozását lehetőleg mozdítsa elő, az elért eredményt pedig annak idején, az iskolai állapotokat előtűntető statisztikai jelentésben pontosan jegyezze fel. Trefort Ágoston.“

A második ministeri rendelet, kilencz hónappal később kelt, 1877 dec. 18-án 20,535 sz. alatt adatott ki. Ebben ujabban nyilvánítatik az iskolai és népkönyvtárügy fontossága s

kiválóan a könyvtárak anyagi kérdésével, mint legelső szükségességgel foglalkozik a rendelet. A könyvtárak anyagi támogatására az iskolai beíratási díjak rendeltetnek fordíttatni, ezen kívül óhajtja a minister, hogy az iskolai mulasztások után befolyó büntetéspénz is e célra használtassék fel. Ezen rendelet, mint javaslat és kérelem, a hazai összes felekezeti hatóságokhoz is meleg ajánlással megküldetett.

Ujabban, pedig, 1878 októberhó 29-én, 27909 sz. alatt, a következő rendelet adatott ki:

„Közeledvén a téli évszak, midőn a nép inkább ráér ismereteit olvasás útján gyarapítani: Cimednek az **iskolai és népkönyvtár ügyét** — hivatkozással az 1877 évi 1238 és 30,535 sz. alatt itt kelt rendeletekre, ujlag **legmelegebben pártfogásába ajánlom** s egyuttal felhivom címedet, hogy ezen fontos közművelődési intézmény fölvirágoztatását céloz, a m. é. 30,538 sz. a. kiadott rendetben foglalt intézkedéseket **erélyesen s buzgalommal** foganatosítsa. Egyszersmind fölhívatik Cimed annak mielőbbi följelentésére, hogy a gondozására bízott tankerület mely községeiben léteztek az 1877/8-iki tanévben iskolai s illetőleg népkönyvtárak s mily tan nyelvű iskolák mellett? Az ide mellékelt bővített könyvjegyzék pedig (Az iskolai és népkönyvtárak terjesztésére alakult központi bizottság által egybeállított, iskolai és népkönyvtárakba ajánlható művek sorozata — Szerző) a végre küldetik le, hogy azt az iskolai hatóságokkal tájékozás és illetőleg miheztartás végett közölje. Trefort.“

Az eszme kivitel érdekében megindult ily nagyszabású mozgalommal szemben, mindinkább érezhetően szükségessé vált az iskolai és népkönyvtárak szervezeti és módszertani kérdésével behatóan foglalkozni. Kivánatosná vált főként a kérdést az iskolával szoros összefüggésbe hozni, az eszmét mintegy a népiskolai továbbképzés legcélszerűbben, s leghatásabban érvényesíthető módjául állítani. És általában óhajtandó volt minden oldalról tisztázni, megvitatni a kérdést.

Ezen szempontok hozták létre e művecskét. A kérdés teljes egészében van ebben felölve, nem hagytam érintetlenül egy pontot sem, és törekedtem minden részletet lehetőleg megvilágítani.

Hosszu ideje, hogy foglalkozom a kérdéssel. Már hat évvel ezelőtt, 1873 nyarán, a „Hon“ című napilap 157-ik számában, az iskolai és népkönyvtárak felállítása érdekében közölt hosszabb közleményemben, következőleg írtam:

„Be kell innár látnunk, hogy nem elegendő bölcs Salamon szavait hangoztatni és fohászkodásként elrebegni hogy: népnevelés jöjjön el a te országod — valahányszor a nép vakságának, lelki szegénységének meg megújuló jelenségeivel találkozunk.

Be kell látnunk, hogy még az sem elég, ha kiváló és legfőbb gondoskodásunk tárgyává tesszük az iskoláztatás keresztülvitelét, s ha a mennyi kívántatik, annyit elköltünk a felnőttek oktatására. Mindez fél munka, vagy talán annyi sem, ha arra semmi súlyt nem fektetünk, hogy olvas-e a nép, s ha igen, mi képezi szellemi táplálékát? A ponyvirodalom annyira körülfogva tartja népünket, hogy hozzá okos szóval többé közelíteni sem lehet.

Kell végre akarnunk, hogy legyen egészséges irányu népirodalmunk. Találunk keli innár eszközt a ponyvairadalom mérgének elfojtására, vagy legalább ellensúlyozására, és meg kell ragadnunk az eszközt, megtestesítésében a haza összes művelt polgárainak közre kell működni, s az államnak erkölcsi, és anyagi támogatást kell nyújtani.

Mindezeket meg kell teremtenünk most mindjárt azonnal. És megíremthetjük népkönyvtárak fölállítása által.

Állitsunk népiskoláink mellé népiszkolai és népkönyvtárakat, melyeknek jól megválogatott darabjait gyermek és felnőtt egyaránt díj nélkül olvas-hassa.

Mondja ki ezt a törvényhozás, és vegye kezébe a társadalom a végrehajtó szerepet; támogassa és ellenőrizze az állam a mozgalmat: és előállanak a népkönyvtárak könnyebben mint gondolnók sat. sat.“

Ezen, hat évvel ezelőtt fejtegetett elvek nyomán, folytattam az ügy érdekében való agitálást tovább. Cikkeket írtam az eszme érdekében majd minden tanügyi lapban. Ha szíves Mulattató“ cím alatt pedig, azonnal egy ifjusági és népies folyóiratot alapítottam azon kijelentett céllal, hogy azon folyóirat tartalmaz és sűrű időközökben megjelenő füzetek által, anyagot nyújtsak az iskolai és népkönyvtárak megalapíthatásához. Most közelébb, 1878 szeptember elején „Iskolai és Népkönyvtár“ címmel egy szaklapot indi-

tottam meg, mely egyedül és kizárólag az eszme mellett agítál, annak tervezetét fejtegeti.

Ily nagy mérvű mozgalom, elvitázhatlanul nagy lökést adott az ügynek, s a vallás és közoktatási miniszterium buzgó felkarolása pedig, országossá tette azt.

Azonban mindez nem elég, szükséges volt a nagy kérdést rendszerben állítani elő, szükséges minden oldalról megvilágosítva bemutatni és legfőképen pedagógiai szempontból, továbbá a fentálló tanterv keretébe való beilleszthetésre való tekintetből állapítani meg a tervezetet.

Elhatároztam azért magamat ezen mű megírására. Lét-rejött az, s először az „Iskolai és Népkönyvtár hasábjain látott napvilágot, most pedig önállóan is megjelenve, átadatik a t. közönségnek.

Vajha a nagy nemzeti ügyet, megoldásához sikerülne juttatni az itt előadott tervezet által!

Budapest, 1878. dec. hó végén.

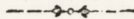
Dolinay Gyula.

Országos Széchényi Könyvtár

AZ

ISKOLAI- ÉS NÉPKÖNYVTÁRAK KÉRDÉSE.

Országos Széchényi Könyvtár

I. §. Általános elvek.

Társadalmi és politikai viszonyaink, újabb átalakulásával szemben, mindinkább szükségessé válik, hogy két tényezővel számoljunk. E két tényező korunk uralkodó eszméje: a betű és pénz.

A haladásra való törekvés, a szabadság utáni vágy, s minden ezekkel összefüggésben levő tanok, betűk által terjednek tovább, s úgy a haladás mint a szabadság létföltétele a pénz, a jólét biztosítása. Ma már minden e két eszme körül forog, s elmondhatjuk, hogy mint az ether elhatoltak azok a föld minden részébe, s lázas forrongásba hozták az államokat. Csak azon nép boldogul, amely fogékony a kor ezen uralkodó eszméi iránt, ellenkezőleg elmarad, a haladás szele elsöpri, más nemzetek szelleme és pénze fogja lenyűgözni.

Kik a magyar haza igaz barátaiul és hű fiaitul vallják magukat, nem lehetnek közönyösek azon kérdés iránt, hogy minő állást foglal el népünk ama koráramlatokkal szemben s készen vagyunk-e azok befogadására? És fájdalommal esik a tapasztalat hogy: nem, vagy legjobb esetben részlegesen.

Hazai alkotmányunk visszaállításakor, államférfiaink szükségét érezték ugyan annak, hogy népmvelési állapotainkat emelni, sőt ezen ügyet a legfőbb gondoskodási tárggyá kell tenni. Üdvös népoktatási törvények hozattak, s a nevelés és tanítás terén minden irányban megindult a mozgalom.

Ámde oly nagy volt elmaradottságunk, hogy a legerélyesebben végrehajtott népmvelési törvényektől sem mertünk

oly gyors lendületét remélni, mint a minőre szükségünk lett volna. Ez okból indítatva érezte magát az országgyűlés a felnőttek oktatásáról szóló törvény megalkotására.

A törvényhozást azon jó szándék vezérelte, hogy addig is, míg a már folyamatban levő népnevelési törvények megtermik üdvös gyümölcsüket, a felnőttek kötelező oktatása által, a jelen nemzedéknek is adja meg a legszükségesebb műveltséget, legalább annak alapját, az írás és olvasásban való jártasságot. Ezen törekvés azonban a kivitelben eredménytelen maradt, dacára a ráfordított nagy összegeknek. A felnőttek iskolai képzését abba hagyta a kormány s az idevonatkozó törvény hatályon kívül helyeztetett, és most hazai népoktatásügyünkkel úgy vagyunk, hogy az, a gyakorlati végéredményben merőben egy oldalú és szűkkörű iskoláztatással véget ér, az ezutáni oktatás, nevelés sem törvény által nem rendeltetik, sem társadalmilag nem gyakoroltatik. Míg érvényben volt a felnőttek oktatását elrendelő törvény, legalább takarózni lehetett vele s fent volt hagyva az út, hogy lelkes nevelésügybarátok s önzetlen népoktatók, a törvény félszeg voltát és hiányait a gyakorlatban pótolják s ekként a felnőttek okszerű oktatásában eredményeket mutathassanak fel amint hogy valóban erre nézve dicséretes példák fordultak is elő. De ma már még az egyesek, vagy testületek buzgósága is meg van bénítva, nincs a jóakaratu törekvések támogatására egyetlen törvénycikk sem, mely a felnőttek képzésére irányzott buzgalmat támogatná. Ezzel hallgatag az van mondva, hogy törekvésünket csak a gyermekek iskolai képzésére kell fordítani, az elemi iskolai oktatás legyen a tér, hol minden erőnket összpontosítsuk. És valjon mit tapasztalunk ezen téren? Állanak-e oly fokon népiskoláink, hogy a népnevelés kérdését egész teljességben megoldhatnák? Koránsem!

Népiskoláink négy évi tanfolyamuak, hatosztályu nép-

iskola úgy a fővárosban mint a vidéken, csak elvétve található. De a nép nagy tömege még a kezdetleges, négy tanfolyamu képzésben sem részesül, ezer és ezer iskolára s tanítóra volna szükségünk, hogy minden tanköteles gyermek iskolába járhasson. Az iskolába járók képzése is nagyon csekély, mivelhogy a nép nagy tömege szaggatottan bocsátja gyermekét iskolába, csak akkor, midőn gazdaságában nélkülözheti, úgy hogy a négy évi iskolázás négy félévénél alig tehető többre. Könnyű elgondolni, hogy minő értékű azon képzettség, mit a gyermek ilyen iskolázás után az életbe kivisz.

Minek kellene most aztán következni?

Továbbképzésnek. Ámde ilyen nálunk nincsen. Az ismétlő és vasárnapi oktatás még kevésbé van keresztülvive mint a hat évi tanfolyamu népiskola, s ahol tényleg gyakoroltatik, felette hiányos, kevés értékű az eredmény. Ezen kívül többé semmiféle továbbképzésben nem részesül a nép, de nincsen gondoskodva arról sem, hogy a képzés pótlásául legyen alkalmas, helyes irányu népirodalmunk, és vasárnapi felolvasások sem tartatnak.

Ez nem jól van így! Minden pillanat, mit a dolgok folyásának tétlen szemlélésében közönyösen töltünk el, óriás felelősséget ró reánk. A betű és pénz, vagy másképen nevezve a nyugoti civilizáció, áradatként zúdult be ránk, s pusztít szörnyű mértékben népünk milliói között. Sokszoros kötelességül áll azért előttünk, hogy tegyük képessé a népet nyugat civilizációjának megemésztésére, **tanítsuk meg szellemi képességeinek használatára.** Vagy pedig ha ezt tenni nem vagyunk képesek, akkor zárjuk el hazánkat a külföldtől, s ne engedjük itt uralkodni azon tanokat, melyek a nagy és mivelt népeket boldogíthatják, de a tudatlanokat megsemmisíthetik.

Az utóbbi föltételnek teljesítése összeütköznék a haladásra, fejlődésre való törekvés örök törvényével, de most már akarva sem tehetnénk eleget annak, mert vasutaink s más összeköttetéseink teljes mértékben behozták a külföld szokásait, műveltségét, és a nép abból a csábítóan csillogó részeket már át is sajátította; eltanulta a fényűzést, a dologtalanságot, a váltóírást s a mérték nélküli élvezést. Ugyanazért nincs más választásunk, mint hogy minél gyorsabban, míg igazán késő nem lesz, siessünk a népnek a kor kívánalma szerinti műveltséget megadni.

Fejletlen társadalmi viszonyaink között, nem szabad megelégednünk a hiányos iskolai képzéssel. Ez már mai napság még akkor is elégtelen volna, ha a népiskolai oktatást jobban keresztül lehetne vinni. Létező állapotainkkal szemben pedig ezer ok szól a mellett, hogy **az iskolai oktatást tovább képzéssel kössük össze**, azaz: oda kell hatni, hogy a nép az iskolai tanítás mellett és azon felül még másként is művelhesse, képezhesse magát.

Ezen művelődés, ezen képzés felnőttek iskolai oktatása által meg nem valósítható, miként arról a felnőttek oktatásáról szóló törvény kivihetetlen volta is tanuskodik. Ugyanazért más eszközökhöz kell folyamodni ha akarjuk a sikert.

Oda kell törekednünk, hogy a nép olvashasson, szeresse a könyveket, s tudjon érdeklődni a könyvek iránt, továbbá hogy elláttassék okszerűen szerkesztett szellemi táplálékkal, hasznos olvasmányokkal.

Ebben áll adott körülményeink közt a kérdés megoldása.

Könyvet a népnek!

E jelszóban öszpontosul minden igaz népbarátnak legforróbb ohajtása.

Ha megtanítottuk a népet az olvasás szeretésére, ha élet-

szükségletévé tudtuk tenni a könyveket, és ha képesek vagyunk őt jó, alkalmas olvasnivalókkal mindenkor ellátni: ezen intézkedéseink által oly kincsnek juttattuk birtokába melylyel az élet minden körülményei közt meg fogja szerezni boldogulhatásának alapföltételeit.

Az olvasás semmi nem egyéb mint művelt, tanult emberekkel való társalgás. Ki tehát folytonosan olvas, azaz művelt társaságban él, végre maga is művelté, tanulttá lesz.

A könyvek a legjobb tanítómesterek, mivelhogy legfőbb bizalmunkat helyezzük beléjük, tudván, hogy változhatlanok, soha meg nem csálnak, igaz barátaink maradnak mindig. A könyvekben foglaltakat saját gondolataival veti egybe az olvasó, az olvasottak nyomán érleli, tisztázza a maga nézeteit, mintegy megemésztí, önnön lényével azonosítja az olvasottakat. Így a könyvek tanácsai, oktatásai sokkal mélyebben hatolnak a lélekbe, mint a hallott beszédek vagy oktató tanítások. A könyv előtt nem pirulunk el tudatlanságunk vagy valamely dologban való hiányos ismereteink miatt, s az olvasott tapasztalatok értékesítését nincs okunk restelni. Eként a nép a kellő tervszerűséggel írott könyvekből, könnyebben hasznára fordítja a saját életkörülményeire behatással levő üdvös utasításokat, mint például a tanító mesterek tanácsait. Egy jó könyvel, feltéve mindig, hogy a népnek van érzéke az olvasás iránt s tud és szeret olvasni, könnyebb fölkelteni a népben a háziipar, méh- vagy selyemtenyésztés iránti érdekeltiséget, mint utasító rendeletek, vagy magyarázó tanítások által. És olvasmányokkal, megrendítő példákkal, veséig ható következtetésekkel, könnyebb a szívekbe elplántálni az erkölcsöt, a hitet és szeretetet, mint törvények vagy szónaklatok által.

E kettő által t. i. hogy ha olvasni szerető, könyv iránt érdeklődő néppel van dolgunk, végtelenül meg van könnyítve a népnek anyagi és erkölcsi jólétben való gyarapítására

közreműködhetni, hangosan szól a mellett hogy: könyvet a népnek! — azaz hozzuk oly helyzetbe őt, hogy könyvek által taníthassuk, befolyást gyakorolhassunk szellemi életére, gondolkodására, érző, ítélő tehetségeinek fejlesztésére.

De ha a rohamosan terjedő civilizáció, a percenként növekvő kenyérharc s a zablátlanul dühöngő erkölcsi romlottság nem tenné is égetően szükségessé hogy legyen egy út, melyen az emberszeretet, az ország jóléteért buzgó hazafiság szólhasson a néphez, még több okok követelik az olvasás általánosítását, a nép szellemi szükségletének hasznos könyvek általi kielégítését.

Minden találmány, minden felfedezés között a legüdvösebb, az emberiségre legáldásosabb a könyvnyomtatás feltalálása. Azok a piciny betűk, melyek a sajtók alul milliárdnyi számban kerülnek napfényre, új világot varázsolnak az ember elé. Azok a piciny betűk megelevenítik a képzeletet, felszabadítják az érzést, a gondolkozást, világot gyujtanak a sötétségben, karon fogva vezetnek az igazság, a tökélyesbülés keresésében. Azok a piciny betűk töltik be teljességében Isten rendelését: legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei atyátok tökéletes az égben. A betűk tárják elibünk a nagy elmék, a fenkölt szellemek örökszép gondolatait, istenemberek vigasztaló, boldogító tanait. A könyvek intnek boldogságunkban, megvigasztalnak szenvedéseinkben; tanítanak, oktatnak és nemesítenek. Egy jó könyv többet ér száz ember üres beszédénél. Egy jó könyv holtig való, igaz, megvesztegethetlen barátunk, mely szüntelenül serkenthet a jóra, táplálhatja erőinket, vagy visszatarthat büntől, hibás lépéstől. Ki érti a néma betűk beszédét, soha nincs egyedül. A kietlen magányban, a földi szenvedések, a nyomor és inség között is vele vannak tántoríthatlan hű barátai, kedvelt könyvei, melyeknek társaságá-

ban elszáll a gond, megenyhül a fájdalom s felujjul a csüggedő erő.

És vajlon, jogunkban áll-e ettől a boldogságtól, az olvashatástól eltiltani a népet? Nem a legvastagabb önzés-e saját monopóliumunkul tekinteni az olvasást?

De ez képtelenség is a betűk roppant elterjedtségének korában, mikor nincs zugoly, hova a nyomtatvány el ne halthasson. S hogy ezen képtelenség mégis elkövettetik nálunk, annak szörnyű mértékben való visszahatását borzadva szemlélhetjük. A betűt, a nyomtatást szabaddá tette sajtótörvényünk. És hogy nem volt gondunk arra, hogy e szabaddá lett forrás éltető italt csörgedeztessen a néphez, ma már megfertőztetett piszkos folyamként száguldja annak nép táplálására szánt ágazata hazánk téreit. Csupán könnyelmű közönyösségünk miatt, óriásilag felburjánzott a ponyvairodalom.

Az okszerű neveléstan szabályozza azért a nép szellemi szükségletének olvasmányok általi kielégítését. Nem szabad engednünk, hogy a fékevesztett gazság szólhasson a betűk által népünkhöz, mert ekkor inkább kellene óhajtani, hogy ne legyen szabad az írás, a könyvnyomtatás. A ponyvairodalom oly mótely, oly undok fekély a nép testén, hogy azt már-már erőszakkal kellene letépni. A neveléstudomány szemüvegén nézve a kérdést, kimondhatjuk, hogy mindaz, mi bűn, mindaz mi erkölcstelenség, haza, törvény, vallás, embertárs iránti közöny, vétség található népünk között, a ponyvairodalom terjesztette el. És szerencsének kell mondanunk, hogy a nép nagyobb része, mint minden olvasmány, úgy a ponyva termékei iránt is közönyös, s ilyképen talán még nincsen erkölcs megvesztegetve, a mi különben csak is feltevés, mert a ponyvairodalmi mótely nem csak azokat rontja meg, akik beszívják, hanem azokat is, kik az ily megmótelyezettekkel érülköznek.

Irodalmi szempontból is a legfőbb kívánni való, hogy a nép olvassa a tisztességes sajtó termékeit.

Mindennapi példa nálunk, hogy 80—100 hold föld birtokosai, irodalmi termékre egy fillért sem adnak s hogy a százezer forintos gazdag, megelégszik egy német divatlap járatásával családja részére, a maga szellemi szükségletének fedezéseül pedig állítja, a kaszinót, melynek tagja, de melynek lapjait nem olvassa.

Nevelni kell tehát a magyar olvasóközönséget, így biztosíthatjuk irodalmunk virágzását, mely egyedüli előbizonyítványa lehet életképes voltunknak.

Egybevetve népoktatási viszonyainkat a világot uraló korkivánalmakkal, ki fog tűnni, hogy népünknek haladásra, felvilágosodásra a szellemi és anyagi erők egyesítésére a jelenleginél sokkal nagyobb mértékben van szüksége, mi végből **mulhatlanul szükséges az elemi népoktatást továbbképző s ugyyszólván az egész életen át húzódó oktatással egybekapcsolni.**

Ezen továbbképzésnek adott körülményeink közt egyetlen eszköze az olvasás, tehát arra kell képesíteni a népet, hogy szeressen olvasni, kedvvel s haszonnal foglalkozzék a könyvekkel s alkalmat kell nyújtani, hogy mindenkor jó és hasznos könyveket olvashasson merőben ingyen, vagy elenyésző csekély díjért.

Kivihető-e ez a létező viszonyok keretén belül?

Feleletünk: igen.

Ez „igen” szó megvilágosítása s tüzetes tárgyalása, feladata a következő közleményeknek.

II. §. Az iskolai- és népkönyvtárakról általában.

A nép olvasásvágyának felköltésére s szellemi szükségletének kielégítésére, több ízben tétettek figyelemre méltó kísérletek, sok jeles fő s lánglelkesezésű népbarát foglalkozott már ezen tárggyal; idevonatkozólag többféle terv merült fel s jutott a megvalósítás stádiumába.

Legnevezetesebb, legtöbb sikerrel biztató volt a „Korvina” címmel olcsó könyvek terjesztése végett alakult közhasznú társulat, mely jelentékeny tőkével, az ország mivelt köreinek erkölcsi támogatása mellett kezdett nagy feladata megoldásához. Célja volt a népet olvasásra szoktatni s alkalmas olvasnivalókkal ellátni. Ezen cél megvalósítása végett, az ország minden zugában, úgy szólván minden faluban ügynökséget állított, melyek által gyorsan egymásután kiadott olcsó népies füzetek árultatta a nép közt. A társulat részvényesei nem kimélték a pénzt, bele nyugodtak abba is, hogy osztalékot nem kaptak. Hogy annál jobban lehessen az üzletet folytatni, nyomdát állítottak s így minden eszköz meg volt a népies füzetek kellő mérvben való előállítására és terjesztésére.

Azonban a legbuzgóbb működésnek, az óriási tőke feláldozásának eredménye egy rengeteg halom könyv lett, mely a társulat nyakán maradt. A nép nem vette a helyébe, házához eljuttatott füzeteket, a befolyt pénzből alig lehetett fedezni a kezelési s igazgatási költségeket.

A „Korvina”, felemésztvén a befizetett részvényösszegeket, pár évi sikertelen működése után megszűnt.

Indultak meg jóra való népies folyóiratok s néplapok. Megbuktak mindannyian. Hasonló sors érte a nép számára adott könyvtárszerű füzetes kiadványokat is, s a mai napság létező ilyféle vállalatok nem a szorosan vett nép, hanem a

szegényebb sorsú középosztály s a tanuló ifjúság által tartatnak fent.

Népünknek nem szükséglete a könyv, nincs érzéke az olvasás iránt, ez okból nem szeret pénzt adni olvasmányokért és nem is tudja az olvasást értékesíteni, hasznára fordítani. Ezen körülményben van magyarázata annak, hogy nem veszi a számára szerkesztett könyveket, folyóiratokat. Nagyon természetes, hogy ily körülmények közt hiábavaló minden kísérlet.

Fellehet ennek ellenében hozni, hogy hát a ponyvairodalom miért virágzik?

Beismerjük, virágzik a ponyvairodalom, s magán adataink szerint konstatalhatjuk, hogy ilyenmü röpivekkel „kalendáriumokkal“ kiadók évenként két millió forintnyi átlagos forgalmat csinálnak, elgondolható, hogy mily temérdek röpiv, füzet s több efféle jut ekként a nép kezébe. Ebből azonban mégsem szabad azt következtetnünk, hogy a népben meg van az olvasásvágy, a könyvek iránti vonzalom. Látszólag ugyan ellenmondás ez, de ha megfigyeljük a ponyva termékeit, s a módot, mely szerint azokat a nép veszi, azonnal tiszta világításban fogjuk látni a kérdést.

A ponyvairodalom kizárólag nyerészkedésre alapított üzlet. Minden sor, mi itt napvilágot lát, kalmár szellemü üzérkedésre van szánva. Csak oly dolgokkal találkozunk itt, melyeknek tömeges kelendősege a cím, a tárgy feldolgozás által biztosítva van. Bármily figyelemmel vizsgáljuk is át ezen termékeket, nem találunk azok közt népszerű gazdasági műveket, oktató utbaigazításokat a gazdálkodás, kertészet, állattenyésztés sat. köréből. Hanem igenis rablók élettörténetét, „Disznóvá vált zsidót.“ „Égből hullott szent levelet“, boszorkányhistóriákat, trágár népdalokat s több efféléket. Egy szóval a kedélyre, érzékekre való hatásban keresi a sikert, s főcélja

már első pillanatra megragadni, lebilincselni a figyelmet. A nép rendesen vásárfia gyanánt veszi a krajcáros röpikeket. A szülők azon szándékkal vásárolják azokat, hogy a gyermekeknek otthon legyen mit olvasni. Ebből folyólag viszik haza a „mult héten felakasztott zsvány történetét“ mint újságot, legujabb érdekességet. Nagyon szomorú, hogy az ilyen vásárfiával a zsenge koru gyermekek lelke mételyezettetik meg első sorban.

Tehát nem az olvasásra való hajlam az, mi a népet a ponyvatermékek vásárlására ösztönzi, hanem vagy azon szándék, hogy olyan ajándékot is vigyen haza az otthon maradtak számára, vagy pedig a röpivek érzécsiklandozó címe, trágárságban feltűnő hatásvadászó tartalma. De elvégre is a ponyvairodalmi termékek kelendősege, a millió és millió fogyasztó közönséggel szemben távolról sem oly nagy, hogy abból a nép olvasásszeretetére lehetne következtetni. Igaz, hogy az is, mi eljut a néphez, mint a maszlag vagy kutba dobott méreg, nagy kiterjedésben rombolja össze a nép és gyermekek erkölcsét, szép, nemes iránti érzékét.

Az elmondottak nyomán világos, hogy a nép olvasásvágyát népiratok terjesztése által nem lehet felköltetni. Az iskolai továbbképzést tehát jelen körülmények közt nem eszközlhetjük olvasmányoknak a néphez való eljuttatása által, de miként nyilván való tapasztalataink bizonyítják, felnőtteknek iskolaszerű tanítása által sem; — ebbeli kísérletünk, dacára a ráfordított nagy összegeknek, aránytalanul csekély eredményü vala.

És mégis kell valamit tennünk, szemet nem szabad hunyni e kérdés felett, sőt immár a tizenkettedik órához jutott annak szüksége, hogy az a nélkül is hiányos iskolázás után, gondoskodjunk a nép továbbképzéséről. Ugyanazért ha tévesztett alapokon megindított kísérleteink sikertelenek voltak, kell

választanunk helyesebb, a pedagógiával öszhangzó kiindulási pontot, s a kérdés megoldását más úton kell eszközölni.

Rövid fejtegetésünk fonalán eljutottunk ezen más, pedagógiával öszhangzó, tehát helyes kiindulási ponthoz.

Ha nem bir érdekeltséggel a nép az olvasás iránt, ha nem szereti a könyveket: képesíteni kell arra, hogy szeressen olvasni, hogy legyen vágy benne olvasás által táplálni lelkét.

Ebben áll nézetünk szerint a kérdés megoldása.

Hisszük és állítjuk, hogy a mely percben szeret a nép olvasni, s vágy támad benne lelkének ily módon való szórákoztatására, ugyanakkor továbbképződhetésének, mivelődhetének kulcsát kezébe adtuk. Hasznos könyvek által szólhatunk hozzá, oktathatjuk őt mindazokra, melyek által szívét, erkölcsét nemesbítheti s melyek által megélhetésére az utbaigazító ismereteket megszerezheti.

Hol képesítsük a népet arra, hogy szeressen olvasni?

Az iskolában. Itt kell a gyermekben különösen nevelni az olvasási ingert, az okszerű, figyelmes, és hasznos olvasási tehetséget.

Ha beismerjük azt, hogy oly igen szükséges a népet arra képesíteni miként szeresse a könyveket, vágyó kedvvel olvasson, nem lehet okot felhozni, miért ne tekinthesse a népiskola különös feladatának az arra való szoktatást, rendszeres tanítást és nevelést? Még akkor is tennie kellene ezt, ha a tanterv keretébe nehéz volna beilleszteni emez újabb kívánság teljesítését, hiszen ettől annyi minden, a nép mivelődésének, haladásának, jóllétének ügye, tehát az ország sorsa függ, s az iskola még akkor is hálára kötelezné magát, ha más egyebek rovására adná meg ezen egyben a népnek a kellő képességet,

mert ez által minden egyéb hiányok és mulasztások pótolhatók lennének.

Azonban nem áll úgy a dolog, az olvasásra való különös, oly fokú nevelés és szoktatás által, hogy a gyermeknek mintegy vérébe menjen át, természetévé válják az olvasásvágy, nem rövidül meg a többi tantárgyak oktatási ideje, mert a kérdést érvényben levő tanterveink keretén belül, a többi tanulni valókkal kapcsolatban lehet megoldani.

Ámde sietünk megjegyezni, hogy a népiskolához kötött ezen újabb feltételünk megoldhatását a tanterv keretén belül csak úgy kívánhatjuk, ha ide hatólag alkalmas, könnyen értékesíthető taneszközt állítunk az iskola mellé.

Ezen taneszköz egy pedagógiaileg jól szervezett **iskolai könyvtár** egybekapcsolva népkönyvtárral, tehát **iskolai- és népkönyvtár**.

E nélkül az olvasásra való különös nevelés felette nehezen volna megvalósítható, s az eredmény múló értékű lenne. Mert a legnagyobb buzgalommal vezetett olvasástanítás s az olvasás megkedvelésére irányzott minden törekvés, a soknemű tanulni valók tömegében elenyészne, s gyakorlati eredményül alig maradna valami meg. Ellenben ha a gyermek iskolába járása alatt folytonosan használja a könyvtárt, annak gazdag tárházát ügyes vezetés mellett rendszeresen élvezi, végre megszokja az olvasást, és természetévé válik az ilyenmű szellemi táplálkozás, később is fog törekedni annak gyakorlására, s nekünk csak módot kell arra nyújtani az iskolai könyvtárnak iskolából kikerült növendékek számára való kiterjesztése által.

Azon eszme, hogy a nép használatára könyvtárak állítassanak, nem új, sőt a közönség ítéletét is mondott már ezen tervezet felett.

A 60-as évek végén, az újraéledés korában, addig soha sem tapasztalt élénkséget vett a társulási szellem is, s mi különösen örvendetes jelenségnek látszott, ezen társulási mozgalom, az önképzés terén indult meg. Nyakra-főre alakultak a „népkörök“, „nép-olvasó-egyletek“, s nagyon elhagyatott falu volt az, hol legalább egy ilyféle társulat létre ne jött volna. Mindezen egyleteknek, olvasó-nép-köröknek egyik nevezetesebb célja volt tagjai számára egy könyvtár alakítása s hírlapok, folyóiratok járatása. Tulajdonképpen ez is volt az első cél, a kiindulási pont. És szinte hihetetlen, ezen nemes célú egyletek sorra megbuktak, a nagy mozgalom maradványaként csak itt-ott, leginkább városokban léteznek még olvasó-egyletek vagy népkörök, oly helyeken t. i., hol a „nép“ nélkül, az iparosok és középosztály által is föntarthatók.

A népnek nem kell sem az olvasó-egylet, sem a népkönyvtár. Mondották, hogy azért nem kell, mert a politikában érdekeltsége eltompult, fásultta, közönyössé lett minden iránt, azután meg a rossz időjárás, a nagy szegénység földhöz szegezte, véginségre juttatta, nem bírja a csekély tagdíjat sem fizetni.

Országos Széchényi Könyvtár

Mindezek nem igazak. Az értelmes népet éppen a politikai élet figyelemmel kísérése szokta belevonni a mívelt emberek társadalmi életébe, a haladás, művelődés mozzanataiba. Továbbá az olvasó egylet éppen gazdálkodó üzlet, hol a befizetett csekély díjért munkaszünetben szórakozás, kellemes időtöltés nyújtatik s így elvonatik a tag a tétlenség óráinak költséges, s e mellett rossz utókövetkezményű elpazarlásától.

Nem ezért buktak tehát meg az olvasó-egyletek, s azokkal a népkönyvtárak, hanem egyszerűen azért, mert a tagoknak nem volt érzékük, érdeklődő buzgalmuk azok iránt. És ez természetes is akkor, ha a társulás legfőbb célja az olvasás, önképzés, merőben ismeretlen előttük. Nincs a nép-

ben meg az olvasási kedv, az önképzésre van hajlam, tehát lehetetlen, hogy állandóan érdeklődjék olyan egyesület iránt, melynek összetartó kapcsa e két eszme. Kezdetben, hogy a szabadság éltető levegőjében lélekzett a nemzet, mint a szabadság gyakorolhatásának egyik eszközét, örömmel fogadta a nép az olvasó-egyletet, s szabad állam szabad polgári jogát vélte gyakorolni, midőn tagul beiratkozott. Később aztán, hogy lohadt a lelkesedés, lassanként tagok nélkül maradtak az olvasó-egyletek, s nem sokkal azután örök álmra szenderültek, a könyvtárak pedig elkallódtak, megsemmisültek.

Ezen, szemünk előtt lefolyt tényből, és a dolog természetszerű logikai egymásutánjából önként következik, hogy a nép számára most hasztalan állítunk könyvtárt, annak gyakorlati eredménye kevés. Ha a kormány vagy felekezetek minden községben szerveznék, óriási pénzbefektetésekkel felállítanák is a népkönyvtárt, hatása annak alig lenne.

Mert az iskola és népkönyvtár között nagy ugrás van, számokban kifejezve 8—10 esztendő. A nép számára szervezett népkönyvtárt a tíz éves gyermek-ifjú nem használhatná, csupán „nép” korában, tehát életének 18—20-dik évében lenne jogosult arra. Itt elveszne az emberi életben legfogékonyabb 10—20 évi időköz kora, s egyuttal aztán ezen nagy időköz, teljesen elégséges volna arra is, hogy mindent elfelejtessen a gyermek, s mire már használhatná a könyvtárt, teljesen közönyös legyen az olvasás iránt.

Ezt kikerülendő, ha a népkönyvtárt gyermekek, serdült koruk előtt is megnyitják, jobb, ha föl sem állítják azokat.

Népkönyvtár tehát így magában frázis, meg nem valósítható ábránd.

Hanem iskolai és népkönyvtár együtt, kész tervezet, gyakorlatilag áldásosan értékesíthető nagy eszme.

Könyvtárunknak három főrészből kell állani. Első része,

iskolába járó növendékek, másik része iskolából kikerült serdült korúak, a harmadik pedig felnőttek számára tartalmazzon olvasnivalókat. Ezen olvasnivalók megválasztása, a szervezés, kezelés és felügyelet, szakértő figyelemmel hajtandó végre, mindenkor szem előtt tartván, hogy az olvasás áldás ugyan, de átokká fajulhat ha összevisszaságban gondozó ellenőrködés nélkül történik.

A könyvtár a népiskola egyik kiegészítő részeül, legértékesebb taneszközéül tekintendő. Mint ilyen az iskolában állítandó fel, s a tanító felügyeletére bízandó.

Megismerkedik a tanító az olvasásra való különös nevelés módszertanával, a könyvtár pedagógiai berendezésével. Az iskolai idő alatt megvalósítja az olvasásra való nevelés elvét, az iskolázás bevégezte után pedig tevékenységi köre a könyvtár használatának ellenőrzésében, s a felügyelet gyakorlásában nyilvánul.

Ilyképen, az iskolai és népkönyvtár okszerű használatása által lehetséges olvasni szerető, olvasmányok iránt érdeklődő népet nevelni; a gyermekben fokozatosan fejleszthető az olvasásvágy annyira, hogy később mintegy vérébe megy az át, természetévé válik; más részről pedig a könyvtár bölcsőjétől sirja széleig ellátja hasznos olvasnivalókkal. Iskolai és népkönyvtár által mivelletté, haladásra képessé tehetjük a népet, emelhetjük az irodalmat, s azzal, hogy az iskolához kapcsoltuk a könyvtárt, összekötjük az iskolát az étellel.

Ugyanazért ezen eszmét tüzzük törekvésünk céljául. Ezen eszme megvalósítása által oldhatjuk meg az iskolai továbbképzés, a felnőttek oktatása nagy kérdését.

Állítsunk iskoláink mellett iskolai és népkönyvtárakat, melyeknek darabjait megállapított rend szerint az iskolábajárók, majd az onnan kikerült növendékek, később a felnőttek, kezdetben teljesen ingyen, azután némi csekély díjért olvas-

hassák. Ezen könyvtárak által a műveltségnek, a haladásnak megannyi tüzhelyeket állítunk.

Az iskolai és népkönyvtár a tanító által többféle nevelési és tanítási célokra sikeresen felhasználható. Ezen körülményben, s abban, hogy a könyvtár az iskola és élet összekapcsolójává tehető, találhatja a tanító a könyvtár kezelésére fordított gond és idő kárpótolását, mely idővesztés az azonban nem oly jelentékeny, mint talán első tekintetre látszik. Épen ezért remélni lehet, hogy a hazai tanítóság lelkesedő buzgalommal fogja felkarolni az iskolai és népkönyvtár ügyét.

III. §. Az olvasásra való különös nevelés módszere az iskolai könyvtár, mint taneszköz által.

Midőn elfogadjuk annak szükségét, hogy a népiskolában az olvasási vágy felkeltésére, az olvasási ösztön kifejtésére különösen kell nevelni a gyermeket, ugyanakkor meg kell barátkoznunk azon eszmével is, hogy célunk elerhetése végett, az iskolai oktatásba egy új módszert kell beillesztenünk. Szüntelenül szem előtt tartandó a cél, s ennek elérésére minden alkalmat ragadjunk meg. Valamint a becsületre, erényes életre minden kínálkozó alkalommal neveljük a gyermeket, úgy kell őt az olvasási képességre is nevelni valamikor csak arra alkalom adatik. Kiváló fontosságot a szoktatásnak tulajdonítunk, s ennek alkalmazása által törekszünk célt érni. Ezen cél elérése azonban nem a tanterv keretén kívül, — mert így kissé áros lenne — hanem azon belül, az iskolai rendszer oktatással összhangzólag érvényesítendő.

Kitűzött célunk megvalósítását már az elemi első osztályban elkezdjük s növekedő terjedelemben szakadatlanul

folytatjuk azt az egész iskolai idő alatt, sőt azután is az életben.

Ily tervszerű, láncolatos eljárást igényelvén az eszme keresztülvitele, kívánatos szakonként megállapítani a főbb elveket, s fokról fokra meghatározni az olvasási képesség nevelésének módszertanát.

Az iskolai és népkönyvtár egész szervezetének ezen módszertan képezvén egyedüli alapját, szükséges hogy azzal részletesen és behatóan foglalkozzunk, s szakonként meghatározzuk az alkalmazás, a gyakorlati használhatóság szabályait.

Lássuk tehát az olvasásra való különös nevelés módszertanának főbb elveit

a) A z a l - o s z t á l y b a n .

Mig az irvaolvasás tanításának nehéz munkáját végezzük, addig nem volna helyes a gyermekek figyelmének oly dolgokra való irányítása, melyek előttük merőben ismeretlenek; könyvről, az olvasás fontosságáról, szükséges voltáról nem beszélhetünk. Hanem midőn már minden betűt ismernek és hangoztatnak, jött az ideje annak is, hogy feladatunk megoldására a legelső lépést megtegyük. Megkezdjük a képeskönyvek szemléltetését. A könyvek díszes kiállítása, művészi kivitelű szép képei által, törekszünk felköltetni a könyv iránti érdekliséget, ösztönzünk a képek által az alájuk írt rövidke ismertető szöveg megismerésére, elolvasására. Mikor az addig szerzett betűk ismerése alapján sikerült a kép-aláírás leolvastatása, azonnal útalunk az olvasás hasznára, s öngondolkodásra vezetjük a gyermeket az olvasottaknak a látott képpel való egybevetése által.

Az olvasásra való különös nevelés legelső gyakorlati órája a következő lehetne:

Gyermekeim, ti már minden betűt ismertek, és irtok, az

olvasótábláról már olvastatok is. Mostantól kezdve tehát már rendszeren fogtok olvasni ebből a kis könyvből. E kis könyv az abécé. Ebben nagyon sok apró betűt találtok, melyeket sorjában el lehet olvasni. Majd meglátjátok, milyen könnyen lehet az abécéből olvasni. Próbáljuk meg csak, nyissuk fel.

Ekkor a tanító egy szakaszt egyesek által, másikat karban olvastat fel.

Szünet mulva így folytatja:

Látjátok, milyen hasznát vettük, hogy tudunk olvasni, milyen sokat olvastunk már eddig is. Hát még majd ezután, ha egészen folyékonyan tudtok olvasni, nem csak az abécét, hanem másféle szép könyvet is olvashattok, olyanokat, amelyek tele vannak gyönyörű képekkel. Ime mutatok is nektek néhány szép könyvet. (Fölmutat az iskolai és népkönyvtár darabjai közül két-három díszes kiállítású képeskönyvet.)

Ugye, hogy gyönyörű könyvek ezek! Ni milyen aranyos a fedelök, milyen szép nagy betűk vannak rajtuk. Ki tudná megmondani, hogy nevezzük ezt az első nagy betűt?

(Mindnyájan: K.)

Ki tudná elolvasni az egész sort?

(Én is, én is!)

A tanító kiszólit két-három gyermeket, kezükbe adja a könyvet. Hangosan olvassák: „Képes könyv“

Tanító: Olvassátok a másik sort is:

Gyermekek olvassák: „Jó gyermekek számára.“

A tanító lassan, fennhangon újból elolvassa. — Azután folytatja:

Tehát ez egy képeskönyv jó gyermekek számára. Ti jó gyermekek vagytok, azért én megengedem, hogy nézegethessétek ezt a szép képeskönyvet.

Ekkor ugyanazon képeskönyvet a tanulók száma-

ránya szerint kiosztja 5—10 példányban, úgy hogy minden három-négy gyermekre jusson egy.

Ezen első könyvnek lehető díszes kiállításnak, szép kötésiinek kell lenni, művészi kivitelű képei hatásosak. A képek alatt semmi szöveg ne legyen, csupán az ábrázolat megnevezése szép, olvasható betűkkel.

A tanító időt enged az első lapon levő kép szemlélésére s egy pár figyelmeztető szóval elénkíti a szemléltetést. Azután pedig karban olvastatja a képaláírást, majd tisztán, értehetően és lassan, hogy a gyermekek után kíséressék maga újból felolvassa azt s rövid magyarázattal kíséri, érdekeltező mesét, ismertetést mond a képhez. Ezen eljárást folytatja a könyv következő képeivel szemben is, míg mindegyiket szemléltette s a képaláírást elolvastatta. Végül egybefoglalja a könyv tartalmát, ismerteti hogy mit ábrázol az első, mit a második és harmadik kép, nem mulasztja el megjegyezni, hogy milyen érdekes dolgokat tudtak meg a növények az által, hogy a képek aláírását el tudták olvasni; buzdítja a gyermekeket, hogy legyenek szorgalmasak, olvasgassanak figyelmesen az abécéből, mert ha egészen folyékonyan tudnak olvasni, még sok szép dolgokat fognak megtudni a többi képeskönyvekből. Figyelmeztet, hogy holnap, vagy holnapután megint fog kiosztani képeskönyveket, melyekben a mostaninál is szebb és érdekesebb képek lesznek.

A képeskönyvek szemléltetése hetenként kétszer ismételtető, s fél-fél órát vehet igénybe. Később a képek alatt már némi szöveg, de csak két sorból álló ügyes versecske is lehet.

Ezen korban óvakodjék a tanító a képeskönyvek szemléltetését büntető vagy jutalmazó eszközül tüntetni fel, nehogy közönyösséget támasszon a könyvek iránt. Az olvasásnak fegyelmi eszközzé való emelése csak később, a közép- vagy

felosztályban történhetik. A képek szemléltetése közben csak a legközvetlenebb hatás értékesítendő nevelési célokra.

Az alosztályban nem lehet feladatunk az olvasásra való rendszeres szoktatás. Itt csak arra törekszünk, hogy a könyvek iránt érdeket költünk, s megbarátkoztassuk a növendékeket azon gondolattal, hogy vannak gyermekek számára készített könyvek, melyekben igen szép képek találhatók és hogy milyen jó ha el tudják olvasni a képek rövid szövegét, tehát milyen haszna van az olvasásnak.

Ezen korban nyolc-tízféle képeskönyv megteszi a szolgálatot, mely könyvek mindegyike több példányban álljon rendelkezésünkre, hogy kioszthassuk a növendékek közt. Az itt használható könyvek szerkesztésének föltételeit a fentebbiekből könnyen lehozhatjuk. Nevezetesen hogy szép kiállításuknak, tetszetős külsejűeknek kell lenniök, kezdetben semmi szöveg, később is csak két-három sorban de kedveltető módon, könnyen érthető és felfogható alakban legyen írva.

Részletesebb szabályokul állíthatjuk fel a következőket.

1) A könyvecskék mindössze is öt-hat, egész oldalra terjedő képet tartalmazzanak. Ezen terjedelem csak az 5-ik, vagy 6-dik képeskönyv szemléltetésénél növekedhetik 10—15 oldalra.

2) A külkiállítás legyen diszes, izléses, az egész mű nyomása a nyomdai ipar jobb termékeihez tartozzék, nem feledvén, hogy a látott, szemlélt dolgok a későbbi ember izlésének, szép iránti érzékének fejlődésére befolyást gyakorolnak.

3) Kezdetben a képek a házi élet köréből meritett tárgyakkal foglalkozzanak, fokozatosan haladva térjenek át az állatok ábrázolására, azonban óvatosan kerüljék a gyermek ismeretkörén túl levő állatok bemutatását. Célszerű, ha az állatok mindenkor gyermeki alakok kíséretében adatnak, részint

azért mert így könnyebb a szemléltetés, részint pedig azért, mivel az állatok nagyságának a gyermekhez való viszonyítása lehetségessé van téve. Hogy színezettek legyenek-e a képek vagy egyszerűen sötét nyomásuak, arra nehéz szabályt állítani. Részünkről inkább hajlunk a színes képek felé, ha a színezés művészi. De hogyha ügyetlen, természeti hűséget nélkülöző vásári munka, akkor jobb, ha jó árnyalatu sötét a nyomás. Miután az iskolai és népkönyvtár felállítását költségsébbé tenné a színezett képeskönyvek alkalmazása, s mivel valószínűleg úgy sem érnének célt, jobb ha a gondosan metszett jó kivitelű sötét nyomásu képek mellett maradunk.

4) Képeskönyvünkben felváltva adhatunk jó kivitelű életképeket. Ezek azonban mindenkor a jó magaviselet, rendszert, engedelmesség körül mozognak, nem szabad például dulakodó gyermekeket, pajkoskodó csintalanságot, rossz magaviseletet stb. ábrázolni. Mert hasztalan itt a látott rossz példa kerülésére intő szöveg, a kép hatása durvítja a kedélyt, kérgessé teheti a szívet. Szabály továbbá, hogy a gyermek gondolatkörén s ismeretén túl ne menjünk, ne ábrázoljunk elibe földet mérő mérnököt, vagy kopókkal vadászó embereket stb.

5) Hazai népoktatási viszonyaink vajudása közepett nagy kérdés, hogy általában, de különösen ezen koru gyermekek olvasmányai tartalmazhatnak-e vallásos tárgyú képeket, s kivált bibliai történeteket? Bármily éléreállított legyen is e kérdés, mi nem habozunk kimondani, hogy a bibliai történeteknek nagy képző erejük van s ilynemű olvasmányokat igenis adhatunk, sőt népünk gyermekének kezébe kell is adnunk. A jó kivitelű bibliai képeknek, s élénk történeteknek hatása nem csak a vallásérkölsi nevelésben, hanem más lelkitulajdonságok képzésben is előnyösen értéksíthető. Azonban vegyes felekezetű tanodákban a vallásos művek olvastatása, a tanító részéről kellő tapintatot igényel.

b) A közép-osztályban.

A könyvtár ezen korban használandó olvasmányainak szerkesztési szabályait, a következőkben foglalhatjuk össze:

1) Könyveink terjedelme növekszik, az egyes füzetek egy nyomtatott ivnyi nagyságúak lehetnek.

2) A szöveg is nyer terjedelemben, a képek pedig kisebbek és ritkábban alkalmazandók.

3) Olvasmányunk tárgya az elme, értelem, kedély, szív-képzés körül forogjon, a kidolgozás rövid, egyszerű mondatokban, versben vagy prózában történhetik.

4) A füzet tartalmazhat öt, hat vagy még több olvasmánydarabot is, azonban mindegyik ugyanazon tárgy körül maradjon. A szaggatott változatosság, mint szomoru történet, majd mulattató tréfaság, történelmi rajz vagy ismeretterjesztés, nem ajánlható szerkesztési mód. Az olvasás hatása s az olvasás által elért eredmény, szétfolyik az ilyenmű művek olvasása által.

5) Ismeretterjesztés nem lehet feladatunk, vagy csak nagyon szűk korlátok közt, történelmi jellemrajzok adásával tehetjük erre nézve az első lépést.

Iskolai és népkönyvtárunknak a fentebbi igényeknek megfelelő fületeit, hat tanfolyamu népiskolában a harmadik és negyedik osztályban, négy osztályú tanodánál a második évfolyam végén és a harmadik osztályban egészen, hetenkint kétszer, háromszor, első alkalommal úgy kezeljük, mint az alsóosztályban, azon hozzáadással azonban, hogy karban többé nem olvastatunk. Természetesen az olvasástanítás módszere szerint, a felolvasottakat feldolgoztatjuk, értelemfejlesztő kérdések és magyarázatok által közérdekűvé tesszük. Később aztán ilyen formán szólhatunk:

Egy szomorú dologról értesítelek titeket. Ugyanis most már többé nincsen arra idő, hogy itt az iskolában olvassunk a szép képeskönyvekből. Sok a tanulni való, másra kell használni az időt. Pedig volna ám még itt igen sok szép könyv, sokkal szebb még azoknál is, a miket már eddig itt az iskolában olvastunk. Mondjátok csak meg, szeretnétek még ezeket a szép képeskönyveket is olvasni? (Ekkor felmutat egy csomó könyvet.) Jól van, ha tehát csakugyan szeretnétek ezeket olvasni, a szép képeket nézegetni, hát azt lehet tennetek, de csak odahaza. Igen ám, de aki a tanulni valókat sem végzei el, feladatát sem készíti el, az olyan gyermeknek nem lehet képeskönyvet adni. Azért tehát ezennel kijelentem, hogy csak azoknak fogok olvasás végett könyveket adni, a kik iskolai dolgaikat pontosan elvégzik. Holnap lesz az első könyvosztás, majd meglátom ki lesz érdemes.

Másnapra lehető könnyű, mindenki által teljesíthető feladatot kapnak a gyermekek, s midőn a tanító örömét mutatja a felett, hogy mindenki szorgalmasan elkészült, így szól:

Gyermekeim, ti mindnyájan érdeemesek volnátok arra, hogy most olvasás végett nektek egy-egy képeskönyvet adjak. De hátha ti mindnyájan nem is szeretnétek olvasni, a mi könyvet adnék, otthon elő se vennétek, el nem olvasnátok. Azért tehát a ki akar könyvet haza vinni olvasás végett, az jelentkezék.

Bizonyosra lehet venni, hogy mindnyájan jelentkeznek. Ekkor a tanító megjegyzi, hogy erre nem is gondolt, nincsen annyi könyve, hogy mindenkinek kölcsönözhetne ki, hangsúlyozza, hogy majd később fog szerezni több könyvet, de most egyelőre az osztálynak csak fele kap, s ha ezek visszahozzák, majd a másik felének fogja kikölcsönözni.

Azért kell így megosztva olvasatnunk, mert kívánatos,

hogy a könyvolvasást némi nimbuszszal vegyük körül, s a könyv kivilhetést becsvágygyá fokozzuk.

A növendékeket most bevezetjük az iskolai díszterembe, hol az iskolai és népkönyvtár fel van állítva. (Ha díszterme nincs az iskolának, mi több pedagógiai oknál fogva igen érezhető hiány, akkor a negyedik osztály tantermében, ha osztatlan az iskola, akkor a tanteremben állítjuk fel a könyvtárt.)

Igy szólunk a gyermekekhez:

Ime, itt van az iskola könyvtára. Ez a sok könyv mind arra való, hogy a jó magaviseletű és szorgalmas gyermekek olvassák azokat. Ez a könyvtár sok pénzbe került, a könyvek drágák. Épen azért mindenkinek szívére kötöm, hogy a könyvre vigyázzatok, összepiszkolni nem szabad, jó helyen kell tartani, nehogy elveszen.

Most pedig mindnyájan kaptok egy jegyzőkönyvet, melybe sajátkezüleg irjátok bele, hogy micsoda című könyvet viztek el olvasás végett.

Ekkor kiosztatnak a 8—10 lapnyi terjedelmű füzetek, melyeknek borítékára a gyermekek feljegyzik saját neveiket, azután pedig a könyvecske illető rovataiba bejegyzik a könyv kivevésének dátumát, azután a könyvecske címét s végül saját nevüket. Van még egy rovat a könyv visszaadási idejének bejegyzésére. A gyermekek megkapják a könyveket, a sajátkezüleg beirt jegyzőkönyveket visszaadják a tanítónak, ki azokat a könyvtár egy üres fiókjában elhelyezi. Ekkor figyelmezteti a gyermekeket, hogy otthon, mikor szabad idejük lesz, olvassák át könyvüket, és pedig figyelemmel, hogy majd számolhassanak az olvasottak felől.

Midőn beérkeznek egy hét múlva a könyvek, rövid kérdéseket tesz a végből, hogy meggyőződjk, ha valjon figyelmes volt-e az átolvasás.

Később a könyvkiosztás és beszéd ellenőrzésére egy két értelmes növendéket vehet segítségül.

Az ötödik könyv olvastatása után egy lépést teszünk s kívánjuk, hogy az olvasottak felől írásban adjanak számot növendékeink. Ez ugyan nehéz feladat, de meg kell kezdeni, szoktatni kell erre növendékeinket, mert később nagy hasznát vesszük.

Igy sikerülni fog az önképzés megbecsülhetlen hasznaira rávezetni a növendékeket, s kezdetét veszi az otthoni munkásságra való szoktatás, mi hogy mily végtelenül fontos, alig szükséges e helyen részletezni.

*

Röviden egybefoglalva tehát az eddigieket, a következőkben összegezzük az iskolai és népkönyvtárnak az al- és középosztályokban érvényesíthető kezelési szabályait.

Az alosztályban a rendszeres olvasás megkezdésekor mutatjuk fel a könyvtár első darabjait. Törekvésünk ezen időben csupán csak az, hogy a könyvek díszes kiállítása által mintegy felköltsük a gyermekek vágát az iránt, hogy valjon mit tartalmazhat aranyos külsejű könyvünk. Midőn ez sikerült, a könyv iránti érdeklődést, könyveink szemlélése s a képaláírások felolvasatása által fokozzuk és a felköltött érdeklődés ébrentartására törekszünk.

A középosztályban könyveinkből a szemléleti részt némileg háttérbe szorítjuk s helyet adunk a terjedelmesebb képnyomtatványoknak, miket kezdetben magunk olvasunk fel, majd egyesek által felolvasatunk. Ezután megkezdjük a könyvtárt a gyermekek használatára bocsátani, kiadjuk olvasas végett a könyveket. Gondunk van arra, hogy az olvasottakról minden gyermek számot adjon s ezen számonkérést soha el nem mulasztjuk. Végre kívánjuk, hogy írják le az olvasottak értelmét, rövid foglatját.

Ezen munkarend mellett vessünk most már egy futó pillanatot a tanítónak a tanítási időben való veszteségére s teendőinek szaporulatára, mit ezen, hogy úgy szóljunk új tanítárgy behozatalából első tekintetre származni vélünk.

Ha szigorúan megfigyelünk minden mellékkörülményt, úgy fogjuk találni, hogy végeredményében sem a tanítási idő nem rövidült meg, sem a tanító terhe nem nagyobodott, mert az olvasmányok kezelését úgyis tennünk kellett volna más alakban, egyszerűen csak az olvasókönyvek által; mindössze a figyelem, melylyel szem előtt kell tartani a kitűzött nagy célt, az olvasásra való különös nevelést, érdemel említést és azon fáradtság, mi az először kikölesünözött könyvekből olvasottak lelkiismeretes kikérdezésével jár. Ez teher, sőt mert a legpedánsabb pontossággal kívánnánk végrehajtatni, beismerjük nagy teher. De végre is tíz-tizenkét hétre terjed az eljárás, az azutáni könyvekről már írott jelentést adnak növendékeink, miknek átnézése nem oly fárasztó, de meg az anélkül is szükséges iránygyakorlatok pótlásául tekinthetjük az ily könyvkivonatozást, s úgy járhatunk el, mint kell eljárnunk az iránygyakorlatok kezelésénél.

A mi mégis a könyvtár használatásánál, az olvasásra való különösebb neveléssel teherül róvható fel, azt egyenlítse ki a tanítók lelkesedő buzgalma és azon tudat, hogy eként értelmesek, önképzéssel haladni tudók lesznek növendékei. A minnek már a felosztályban ő is érezhető hasznát fogja venni, hasonlíthatatlanul könnyebb feladat lévén az ily gyermekeknek tanítása.

Könyvtárunk idáig nem tartalmaz többet 40—45-féle múnél s ezen szám untig elégséges, hogy a legfényesebb eredményt érhessük el, és csak úgy hozzavetőleg is könnyű belátni, hogy a gyermek, ha három év alatt ennyit olvas, mindenestre jelentékeny haladást tesz a szellemiek terén.

c) A könyvtár használata a fel-osztályban

Ila eljárásunk tervszerű és lelkiismeretes volt az al- és középosztályban, a felosztálylyal szemben teendőnk egyszerűsíthető és mondhatni, a felügyeleten kívül alig terjed tovább.

A felosztályban könyveink nagyobbodnak, két, egész három ívnyi terjedelemig felmennek. A tartalom is magvasabbá válik, a kedély, szív, és értelemképzés mellett tárgyunk lehet most már az ismeretterjesztés is és pedig kihathat az a történelmen kívül a természettanra, jelesül a természeti tünemények magyarázására, továbbá népismei ismeretésekre, miket csak útleírásokban szabad nyujtanunk. Értékes darabok a gyakorlati találmányok, felfedezések s gyári készítesek ismertetése. Jó ha olvasmányainkat mindig szép kivitelű képek kísérik, de ez már nem tekintendő legfőbb feltételnek.

Nevezetes részt foglaljanak el könyvtárunkban az élet és jellemrajzok. Ezek az ifjúságnak leghálásabb olvasmányai. A nagy emberek, a jelesek életrajza mint élénk példa áll a gyermek előtt s a hatásból valami mindenkor megmarad.

Az egyes könyvek tartalmazhatnak egynél több darabot, azonban mindenkor egyneműek legyenek. Terjedelmesebb elbeszéléseket csak utolsó időben adhatunk a növendék kezébe.

A könyvtár kezelése most a növendékek közül általunk egy-egy hónapra kinevezett könyvtárnokok által történhetik, de mégis felügyeletünk mellett. A gyakorlati eljárás következő lehet.

Könyvosztáskorkezünkbe vesszük a gyermekek naplóját, s abból látjuk, hogy az illető már mely műveket olvasta, tehát azokat mellőzve, keresünk ki olyan művet, a mely még előtte ismeretlen. Így a könyveket a naplókkal együtt sorjában adogatjuk át a két könyvtárnoknak s ezek az illető gyermekkel beiratják a könyvet, úgyszólván nyugtáztatják annak átvételét.

Ezen eljárás felette egyszerű és igen praktikus. Behozatalkor a könyveket a könyvtárnokok veszik át s beírják a naplókba a behozatal napját és saját nevüket. A tanító a gyermek által készített kivonati jegyzeteket szedi be s nézi át. E célból a gyermekek egy füzetbe írják sorjában az általuk elolvasott könyvekről a kivonatokat s lényeges pedagógiai okokból gondunk van arra, hogy a beírás tisztán, rendesen történjék.

Könyvet hetenként egyszerűen többször ki nem adhatunk, sőt iskolai félév vége felé, mikor a tanultak ismételtetése s a szokásos vizsgálati írási és irálmutatványok iratása úgy is sok időt vesz igénybe, be is szüntetjük a könyvosztást. A könyv olvashatását mindig mint jótéteményt, s a szorgalom jutalmazását tüntetjük fel s ezen jótétemény megvonásával büntethetünk is, ámbár itt szükség óvatosan eljárni, nehogy gyakori ismétlés által közönyösség támadjon a könyvek iránt.

Ha ezen korra négy-négy példányban ötvenféle könyvünk van, könyvtárunk elég gazdag, a célnak teljesen megfelel.

IV. §. Továbbképzés iskolai és népkönyvtár által. Ifjúsági olvasóegyletek.

Iskolai és népkönyvtárunk egyik részét oly művek képezik, melyek a serdültebb korú gyermekek és felnőttek számára szolgálhatnak olvasmányul. A könyvtár ezen része terjedelmes és a könyvszekrényben egy elkülönített részben, vagy egészen külön helyiségben tartandó. Ezen gyűjteményben már mindazon művek helyet foglalhatnak, melyek kellő tervszerűséggel a nép számára irvák.

Egy írónak, ki népies művek írását tűzi ki feladataul mindenestre ismernie kell a neveléstant s a népet, melynek ír. Miután a könyvtár darabjai anyagáról, a szervezésről és ellenőrző felügyeletről ugys részletesen fogunk szólni, nem terjeszkedünk ezuttal ki azon tagadhatlanul fontos kérdésre, hogy mik a népies művek szerkesztésének szabályai, ennek tárgyalása messze elterelne e rövid értekezés alapeszméjétől. Annyit azonban megjegyzünk, hogy az iskolai könyvtártól különválasztott eme népkönyvtárban, a nagyobb részt a serdültebb korú ifjuságnak szánt művek foglalják el, mert bizonyos az, hogy az olvasók számának nagyobb tömege ezen korúakból kerül ki. Tehát álljanak rendelkezésünkre élet- és jellemrajzok minél nagyobb számban, s ezek közt különösen szívesen lássuk a biblia alakjainak okos és ügyes feldolgozását. Továbbá jeles ifjusági elbeszélések, történelmi korrajzok, versgyűjtemények, a klasszikusok remekeiből kivonatok — egy szóval kedély és szívképző olvasmányok azok, amiket a 12—16 éves korú ifjuság leginkább olvasni szeret. Az ismeretterjesztő dolgok másodsorban érdeklik s ezek is a kedélyre való hatással kapcsolatban kedvesek előtte. Tehát élénken írt útleírásokat, a babona ellen elbeszélést, a természettudományokról párbeszéd alakban olvas szívesen. Ezen körben mozog leginkább az ő olvasási vágya. Az igazán népszerű műveket: a gazdálkodás, a méhészet, selyem és állattenyésztés, kerti ipar sat. köréből csak később, amazok után fogja érdeklődve olvasni.

A serdültebb korú, elemi iskolázás alul kikerült ifjuságnak olvasmánynyal való ellátása felette nehéz, mivelhogy az elemi iskola után minden kötelező továbbképzés megszűnik, kivéve az ismétlő iskolát, mely mint többször megjegyeztük, csak kivételesen s mindenkor felette hiányosan van keresztül vive. De azon esetben is, hogy ha az ismétlő és vasárnapi iskoláztatás gyökeret vert volna, még mindig nehéz a könyv-

tárt használtatni, mert azon korban már a gyermekek pályára lépnek s figyelmük elvonatik a szellemiektől. Pedig ha az elemi iskoláztatás után csak pár évi szünet áll is be, oda minden fáradozásunk, a gyermekben a könyvszeretet nagyon alá fog szállani. Ugyanazért természetszerű a törekvés, mely szerint oda kell hatnunk, hogy a gyermek az elemi iskoláztatás után is, megtartsa az ösztönt a továbbképzésre, az olvasásra.

Ezen célt elérhetjük ifjusági olvasó-egylet alakításával.

Az iskolai és népkönyvtárak kérdésével ezen egylet szoros összefüggésben áll, s nézetünk szerint ezen fordul meg a felnőttek továbbképzésének ügye. Ugyanazért részletesen kívánunk foglalkozni az ifjusági olvasóegyletek szervezésével, erkölcsi és pedagógiai hatásával. Tehát ismételések elkerülése végett első sorban is az egyletre vonatkozó alapszabálytervezetünket igtatjuk ide, melyből az eszményített egylet hű képe fog kitünni, anélkül, hogy a térfoglaló hosszas ismertető leírásra szükség lenne.

Az ifjusági olvasó-egylet alapszabályai.

1. Az egylet célja: tagjai számára egy könyvtár fentartása, felolvasások rendezése, a társasélet fejlesztése, erkölcsösségre, műveltségre törekvés.

2. Az egyletnek rendes tagja lehet minden elemi iskolát elvégzett ifjú, életének huszadik éve ig. Azon túl mint pártoló tag szerepelhet az egyletben.

3. Úgy a rendes, mint a pártoló tagok hetenként egy krajcárt fizetnek az egylet pénztárába.

4. A rendes tagoknak jogukban áll az egyeslet könyvtárából hetenként kétszer venni ki olvasmányt. Továbbá a felolvasásokat s netán egyéb, az egyeslet által rendezett előadásokat díjtalanul látogathatják, az egyesleti közgyűlésen működő részt vehetnek, indítványozási és tisztviselő választási joggal élhetnek.

5. A pártoló tagok az egyeslet könyvtárát hetenként szintén kétszer használhatják, felolvasásokon s egyéb előadásokon mérsékelt díjért vehetnek részt.

6. Az egyeslet dísztagjaiul választhatók meg azok, kik az egyeslet pénztárába évenként öt forintot fizetnek be.

7. Az egyeslet örökös díszelnökeiül pedig azon lelkes hazafiak, kik egyszer mindenkorra százötven forintot adományoznak az egyeslet céljaira. Úgy a díszelnökök, mint a dísztagok, az egyeslet minden felolvasására s ünnepélyeire külön meghívó által hívatnak meg s számukra a legfőbb hely jelölendő ki.

8. Az egyeslet tisztviselői: egy elnök, egy titkár, két jegyző, egy fő s egy alpenztárnok és három könyvtárnok. Ezenkívül a tisztikar mellett tíz tagból álló választmány intézi az egyeslet ügyeit.

9. Örökös rendes elnök az iskola tanítója, ki választás alá nem jöhet. Teendője a választmányi és közgyűléseken elnökölni, az egyeslet ügyeit vezetni, az egyesletet képviselni. Az ő kezeihez van letéve az egyeslet könyvtára. a választmány határozatai értelmében és ellenőrzése mellett ő kezeli az egyeslet pénztét.

10. A titkár végezi az egyeslet levelezéseit, ő bocsátja ki az elnök utasítása folytán a gyűlési, ünnepélyi meghívókat.

11. A jegyzők felváltva vezetik a választmányi és közgyűlési jegyzőkönyvet, szintén felváltva mindenkor bevezetik egy arra rendelt főkönyvbe a hitelesített jegyzőkönyveket.

12. A pénztárnok beszedi a heti tagsági díjakat, mit a tagok vasárnap önkényt kötelesek neki átszolgáltatni, ki négy héten keresztül nem fizetné be tagsági díját, azt, jogában áll házhoz küldés által figyelmeztetni a hátralék befizetésére. A tagdíjak nyugtázása, a könyvek kivételére használt jegyzőkönyvek utolsó lapjain, a fizető fél előtti bejegyzés által történik. Segédpénztárnok a főpénztárnokkal egyetértőleg segítkezik a pénzek beszédése és nyugtázása körül.

13. Az ellenőr a hó utolsó napjain átvizsgálja a pénztárnok főkönyvét, összeveti annak tételeit az egyes tagok jegyzőkönyveivel s a választmány elé, pénztárnok által benyújtandó pénztárkimutatási jelentést ő is aláírja.

14. Könyvtárnokok felváltva teljesítik a könyv kiosztás és beszédés tisztét. Minden tagnak kis jegyzőkönyve van, melybe sajátkezüleg bejegyzi a kivitt könyv címét, kivitele napját és aláírja nevét. Ezen jegyzőkönyvet könyvtárnok átveszi s megőrzés véget a könyvszekrénybe elteszi. Könyvek csőtörtökön este hat órakor és vasárnap délután öt órakor osztatnak ki. A könyveket a kiosztás előtt fél órával mindenki tartozik a napos könyvtárnoknak beadni, ki is azt elnök jelenlétében átveszi s a könyvszekrényben illő helyére teszi.

15. A könyvek tisztán tartása a tagok különös figyelmébe ajánltatik. Ki a könyveket bepiszkítja, eltépi, a választmány által kártérítésre szorítható. Elvesztés esetében pedig tartozik a könyv teljes értékét megfizetni, mit a választmány per útján is behajthat. Ki két hónál tovább magánál tartja az egyet könyvét, könyvtárnok által felszólíttatik, sikertelenség esetében pedig az ügy választmány elé terjesztetik.

16. Erkölcstelen életű, feslett magaviseletű egyén, az egyletnek tagja nem lehet. Ily tagok kizárása a választmányban öt tag aláírásával indítványozható. A választmány a kitiltás felett szavazat többséggel határoz, e határozat azonban a fél

által a közgyűlés elé terjeszthető, hol a felett a közgyűlés szavazattöbbséggel dönt.

17. A választmány minden hónap első vasárnapján, délelőtt $\frac{1}{2}$ 12 órakor ülést tart. A választmány elé terjeszti pénztárnok a pénztár állásáról kimutatását, s azonnal leteszi a kezei közt levő befolyt pénzt, mely felett a választmány tüstént intézkedik. És pedig vagy azonnal könyveket rendel meg; és az ülésből postára adja a megrendelési pénzt, vagy pedig szintén az ülésből takarékpénztárba küldi a feles összeget, s a betéti könyvet elnök kezébe teszi le. Ha takarékpénztár nincs a községben, az összeg díszelnöknél helyezendő el ideiglenesen. A választmány intézkedik a könyvek bekötetése s más kiadás iránt, valamint a felmerült vitás kérdésekben; szintén a választmány rendezi a felolvasásokat s netalán másnemű előadásokat, melyek intézésére kebeléből külön bizottságot küldhet ki. A választmány hatásköréhez tartozik új tagok fölvétele, kik e végből elnöknél jelentkeznek.

18. A közgyűlés félévenként tartatik, és pedig október és április hó első vasárnapján. A közgyűlésen félévi jelentést olvas fel a titkár, részletes számadást terjeszt be a pénztárnok. Az októberi gyűlés feladata elnökön kívül a tisztviselői kar és választmány újra alakítása. A szavazás közfelkiáltással, vagy ha tiz tag kívánja, titkosan történik. Szavazatok egyenlősége esetében elnök dönt. A közgyűlés csak úgy hozhat érvényes határozatokat, ha az összes rendes tagok felénél egygyel több van jelen. A közgyűlésen minden rendes tag indítványozhat, indítványa azonban csak úgy bocsátható tárgyalás alá, ha az a gyűlés előtt legalább egy órával elnökhöz írásban betérjesztetett.

19. Az egylet az 1. pontban megállapított céljain kívül semmi egyébbel nem foglalkozik. Az egylet vagyona csak könyvek beszerzésére és a könyvtár jó karban tartására for-

ditható. Ha azonban az egyleti pénzalap megengedi, azaz ha a szükséglethez képest minden alkalmas könyv már kellő példányban megszereztetett s ezen felül még 100 forint tőkealaponál többel rendelkezik, jogában áll a közgyűlésnek a 100 forinton felüli pénzéből hű és pontos tisztviselőinek tiszteletdíjakat szavazni meg, úgy szintén a felolvasásokra némi évi átalányt tűzni ki.

20. Az ifjusági olvasóegylet örökös, fel nem oszolhat. Tagok nem léteben a könyvtár ideiglenesen az iskola tulajdonába megy át addig, míg az egylet természet szerinti elnöke, a tanító újra nem szervezi az egyletet.

21. Az egyleti felügyelet joga első sorban a helyi iskolaszéket illeti, kinek elnök köteles mindenkor a kívánt adatokat beszolgáltatni. A legfőbb felügyeleti jog a közoktatási ministerium, illetőleg annak közege, a tanfelügyelő által gyakoroltatik, ki megvizsgálja a könyvtárt s jogában áll a nem odavaló darabokat használatból kitiltani, sőt engedetlenség esetében a világi hatósággal megsemmisíttetni.

22. Az egylet minden változásairól, rendtartásának módosításairól, az iskolaszék által tanfelügyelőhöz jelentés intézendő. A tanfelügyelő hitelesíti az alapszabályokat is.

1-ső folytatás.

Az ifjusági olvasóegylet előadott tervezetének alapján, könynyű belátni, hogy lehetséges egy ily társulatot létrehozni bármily kis községben is. Lehetséges pedig először azért, mert a társulati tagság végtelenül csekély teherrel jár, másodszer azért, mert a csekély teherért szembetűnőleg sok előny nyújtatik, harmadszor pedig azért, mert a kitűzött cél, az elemi iskolai négy éven át húzódó könyvtár használatát után úgyis érdekkeltő, a tagokat közvetlenül érintő.

Számításba vehetjük továbbá még azt is, hogy az ifjúi kedély igen érdeklődik az eféle egyletezés iránt; egy részre mindenesetre hatni fog az, hogy a tagok sorából húsz tisztviselő, illetőleg választmányi tag választatik. Ezeket egybevetve több mint valószínű, hogy az ifjusági olvasóegylet megalakítása semminemű nehézséggel nem jár. És ha pedig egyszer létesült az, a többi magától következik. Csak egy kicsike ügyesség, ügybuzgalom kívántatik elnök részéről s a könyvtár virágozni fog, darabjai folytonosan használatban lesznek. A választmányi ülések tartása, a tagdíjak beszedése, a felolvasások: mind, mind érdeklőleg fognak hatni a könyvtár használatára nézve.

Szintén bizonyosként lehet remélni, hogy az ily egyletek megalakulása, okvetlen maga után vonná a vagyonos értelmiség támogatását s nagyon valószínű, hogy községenként találkozni fog 5—10 dísztag az évi öt forint befizetés mellett s egy két díszelnök a 150 forintnyi adomány által.

Ezen tényezők közrehatása folytán pedig, miután 70—80 rendes és pártolótagra, mint minimumra lehet számítani, a könyvtár igen szépen virágozhatnék, léven ezen kulcs szerint évi bevétele száz—kétszáz forint.

Sem anyagi, sem erkölcsi oldalról tehát akadályozó körülmény fel nem hozható, csupán a tanító, mint elnök egyénisége az, mi az eszme diadalára befolyhat.

Ha a tanító immel-ámmal veszi az ügyet, vagy épen el-lensége annak, természetesen meg van nehezítve a siker. De ezt alig lehet feltenni. Nehéz képzelni értelmes tanítót, ki megtagadná részvétét ily áldásos eszme diadalra segítségétől. Hiszen az elnökség nemcsak jelentős szép méltóság, hanem a tanító által saját céljaira is értékesíthető állás. Az ifjusági olvasóegylet összekötő hid az iskola és élet közt. Csak a tanító veszi hasznát, ha ezt a hidat ő uralja.

Anyagi oldalról tekintve a kérdést, ott sem látunk semmi akadályt, mit a tanító, magát a mozgalomtól való távoltagezésra felhozhatna. Elnökségének hetenként két órai áldozatot kíván ugyan tőle, de kérdjük: mi ez azon remélhető haszonnal szemben, mi az eszmétől csak néhány év lefolyása alatt is várható? Különben a tanítótól magától függ oly virágzóságra emelni az egyletet, hogy attól anyagi jutalmazást is várhasson. Az adott eszközök alkalmazása által ez is könnyen elérhető.

Mindezeket figyelembe véve, nem merjük feltenni Magyarország tanítótözeleteiről, hogy közönyösek lennének az eszme iránt, midőn annak a közvélemény és fensőbbség által élére állittatnak. Sőt ismerve azt a törhetlen ügybuzgalmat, melynek hazánk törekvő tanítói oly szép példáit adták, bizony hisszük, hogy lankadatlanul fognak munkálkodni az egyletek megalakításán, az iskolai és népkönyvtárügy diadalra segítésén.

Egy tényező van még, mit, az eszme életrevalóságán elmélkedvén, számításba kell vennünk. És ez az egyház, a papság.

Mit szól az egyház ahoz, ha iskolái mellé a nép számára könyvtárakat állítunk?

A magyar papságról nem lehet fölteni, hogy behunyván szemét a kor kívánalma, az 1. §-ban felhozott nyomós okok előtt, megtagadná szükségét a nép olvasásának, az iskoláztatás utáni továbbképzésnek. Arra azonban el lehetünk készölve, hogy meg fogja kérdezni: valjon minők lesznek azon könyvek, melyeket a nép szellemi táplálkozására kívánunk fordítani? Erre mi azt válaszoljuk: olyanok, melyeknek használatát az egyház is helyben hagyja. Ekkor bizonyára nemcsak hogy nem ellenzi az egyház az iskolai és népkönyvtárak felállítását, hanem egyenesen segítke-

zet fog nyújtani ezen nagyszerű reformterv végrehajtásában. Mert hiszen senki sem panaszkodik jobban a nép elerkölcstelenedése, vallás, pap iránti közönyössége miatt, mint az egyház. Neki annál fogva két kézzel kell nyúlni minden oly törekvés felé, melytől ezen állapotok megváltozását remélheti. Az iskolai és népkönyvtár erre nézve a leghathatósabb eszközül kínálkozik, mivel módjában áll az egyháznak vallás-erkölcsre, hitbuzgóságra vezető műveket olvasztatni a néppel. És tulajdonképpen mikor azt mondjuk, hogy az iskolai és népkönyvtár és az ifjúsági olvasó egyeslet feletti első sorban levő felügyeletet az iskolaszék gyakorolja, ugyanakkor ezen jogot úgyszólván a papok kezébe tettük le, miután az a nélkül is hasonlíthatlanul túlsúlyban levő felekezeti iskolaszékeknek elnökei a papok.

Bizonyos tehát, hogy a papság, az egyház, támogatni fogja a mozgalmat s így teljességgel semmi sem áll annak útjában.

Világítsuk most meg az iskolai és népkönyvtár általi továbbképzést pedagógiai szempontból.

A gyermekekhez, midőn elemi iskoláztatásukat bevégezték s kilépni kívánnak kezeink alól, így szólunk:

Gyermekeim, e mai nappal megszűntök az iskola tagjai lenni, kiléptek az életbe s nem lesz hely, hol magatokat továbbképezhessétek; de életpályátok el is vonna az iskolától, egy részetek kenyér után lát, iparműhelybe lép, más részetek pedig a szülők mellett gazdálkodáshoz kezd. Az ember földi rendeltetése pedig a tökéletesedés. Maga Idvezítőnk mondá: legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes az égben.

Nem szükség hosszasan fejtegetni, hogy a tanulásra, a továbbképzésre az olvasáson kívül most már más módok nem lesz. Jól emlékeztek, hogy iskolába járástok idejéből mennyit elvett, míg olvasni, írni, számolni megtanultatok; alig

maradt még egy kevés idő, hogy a tudományok egyéb ágai-
ban is némi jártasságot szerezhessetek. Most kellene aztán ma-
gatókat továbbképezni, most pedig már körülményeitek ki-
lépni kényszerítenek az iskolából. Annál fogva kétszeresen szüksé-
gessé válik, hogy a továbbképzést könyvek olvasása által
eszközöljétek.

Könyveket mindenki nem szerezhethet, mert ha minden
könyvet meg akarna szerezni, sok pénzt kellene arra fordítania.
Ámde van egy mód, mely szerint igen csekély pénzért ti to-
vábbra is olvashattok hasznos könyveket. Itt van az ifjúsági
olvasóegylet, melybe azonnal beléphetek.

Itt vázolja a tanító, hogy mily szép az, ha az ember a
községbeli egyleti élet iránt érdeklődik, sőt épen kötelessé-
günk is az életben társulás útján törekedni a szép, jó, igaz
felé sat. S tovább fejtegetvén az ifjúsági olvasóegylet céljait,
a tagság hasznait, hogy t. i. hetenként kétszer kaphatnak ki
könyvet s így most már teljesen szabad idejüket és az ünnepna-
pokot olvasással tölthetik. Ecseteli, hogy mily kevés a heti egy
krajcárnyi díj, mit mindenki megtakaríthat s az által mégis a
községben virágzó könyvtár tartható fenn.

Végül felhívja a növendékeket az ifjúsági egyletbe való
azonnali belépésre, mit bizonyos, hogy az elemi isk. könyvtár
folytonos használata után, minden növendék örömet fog cse-
lekedni.

Már most a tanító ezen, iskolából kikerült növendékeket
fokozatosan vezeti tovább az olvasásban. Folytatja az olva-
sásra való nevelés munkáját. Tervszerűleg adja nekik egymás-
után az olvasnivalókat, és gondja van arra, hogy kezdetben
még csak könnyed elbeszéléseket, útleírásokat, élet- és jelem-
rajzokat olvassanak s a magvasabb, nehezebben emészthető
dolgok, minél későbbre maradjanak. Ajánlja a tanító az elol-

vasott könyvekről a kivonati naplók vezetését, mi, ha az elemi iskolában szigorúan ellenőriztetett, most már nem lesz nehéz feladat.

Ilyen pedagógiai felügyelet mellett, megerősödnek a gyermekek az olvasás szeretetében s lassanként vérükbe megy át az olvasási vágy s később ezen vágytól ösztönözten, fogják keresni azon műveket is, melyekben a földmivelés, gazdálkodás, szóval a megélhetés egyes ágaira szakszerű oktatások foglaltatnak.

Igy leend az iskolai és népkönyvtár az ifjusági egyletek által áldásos, a nép nevelésére, boldogulhatására megbecsülhetlen eszköz.

2-ik folytatás.

Két dologról nem szóltunk még.

Hogy történik a húsz éven túli felnőttek továbbképzése s miként oldassék meg a kérdés a férfi és nőnemre való tekintetből?

Az ifjusági olvasó egyletnek a huszadik éven túl csak pártoló tagjai lehetnek. Igaz, hogy a pártoló tagok a könyvtár használatát illetőleg a rendes tagokkal egyenlő jogokban részesülnek, tehát tetszés szerint használhatnák tovább a könyvtárt, melynek berendezésénél gondunk volt arra, hogy darabjaival a felnőttek szükségleteit is kielégíthesse. Mindazáltal felhozható, hogy a felnőttek a könyvtártól mintegy különállóknak fogják magukat érezni s talán idegenkednek is attól, nem veendik kész örömmel igénybe azt. Azonban ennek ellenében megállhat azon következtetés is, hogy ha a nép például hét évtől húsz éves koráig, tehát tizenhárom esztendőn át rendszeresen olvasott, nem egy könnyen fog attól az élvezettől oly kicsiny.

ok miatt elszakadni. Szokásává, természetévé vált neki az olvasás s megismerkedvén az egylet szellemével, céljaival, nem fog az rá nézve visszahatást gyakorolni, ha csak mint pártolótag élvezheti annak jótéteményeit, sőt valószínű, hogy kegyeletes emlékek kötvén őt az egylethez, némi önérzettel és büszkeséggel fogja magát az ifjúsági egylet pártoló tagjául vallani.

E mellett több mód áll rendelkezésünkre a végből, hogy a felnőttek olvasásvágyát ébren tarthassuk. Ugyanis oda kell hatni, hogy a gyakorlati mezőgazdaságra, állattenyésztésre, iparra vonatkozó könyvekből, minél többel rendelkezzenek könyvtárunk, hogy a gazda, az iparos, minden kérdésben igénybe vehesse azt s hasznát lássa tagságának. Miért ne lehetne az idő különböző szakai szerint dobszóval vagy más módon hirdetni a községben, hogy a könyvtárban a méhésztetre, selyemtenyésztésre s több efélére vonatkozó hasznos könyvek számos példányban meg vannak s a jelentkezőknek olvasás végett kikölcsönöztetnek.

Lehet még fokozni a könyvtár iránti érdekeltséget a felolvasások, ünnepélyek tartása, továbbá annak közhírtétele által, hogy némely büntetések után befolyó pénz a könyvtár gyarapítására fordítatik. Ezen célra a községi pénztárból is utalványozható némi évi átalány, nem azért, mintha talán arra múlhatlanul szüksége volna a könyvtárnak, hanem inkább azért, hogy a közönség, a nép, unostalan tudja, hallja azt, miként létezik az ő községében egy könyvtár, egy szellemi kincses ház, melynek gyarapításához fillérével ő is járul, s melynek hasznait elenyésző csekély díjért, pár krajcárért ő is élvezheti. Éként mintegy fél jogának elvesztését fogná látni akkor, ha a csekély heti díj nem fizetése által, távol tartja magát a könyvtártól s bizonynyal inkább meg fizeti a másik jogért is a díjat, a heti egy krajcárt, csakhogy az első kárba ne vesszen.

Feltehető a kérdés, hogy nem volna-e célhoz vezető, ha felnőttek számára külön alakíttatnék olvasóegylet? Mi ezt nem tartjuk ajánlatosnak, sem kivihetőnek, nem különösen a kisebb községekben.

Két ilyen egy célú egylet fenntartása, megosztaná az anyagi és erkölcsi erőket. Ott, hol egy virágozhatnék, a kettő tengődnék.

A nép olvasóegylete bizonyára igényelné azt is, hogy olvasó helyiség tartassék fent, hol a dologtalanok, munkával el nem foglalt szájhősök uralnák a tért, s szüntelen a körben létük által lassanként kártyázó, dorbézoló és politizáló tanyává változtatnák az egyleti helyiséget; a képviselőválasztások alkalmával pedig okvetlenül bevonatnék a politika sorompójába az egylet, s attól fogva aztán pénzereje politikai pártlapok járatására s politikai célokra lenne felhasználva. Ez az egyletben nyílt ellenségeskedésre, szakadásra vezetne.

Hogy ha pedig ilyen politikai élet nem kapna lábra az egyletben, mi hihetetlen, akkor a községi ügyekbe avatkozó holmi „klikk”-szellemnek lenne fészkévé. A vezetők érvényesítenék egyéni vágyaikat.

A cél ekkor is háttérbe szorulna, uralkodójai lennének az egyéni érdekek s így a társulat egyenesen káros lenne hatásában. Pártoskodás, visszavonás és szakadás állana be.

Ezen kettős ok tehát nyomatékosan szól a mellett, hogy az esetben, ha az ifjusági egylet a tervezetünk szerénti alapon virágoztatni képes az iskolai és népkönyvtárt, nincsen szükség felnőttek olvasóegyletére. A nagy cél, a nép olvasásvágyának ébrentartása s a népnek olvasmányokkal való ellátása, úgy is el lenne érve, tehát egészen felesleges ezen eszme örve alatt felnőttek olvasóegylete alakítása által soknemű bajok, egyenetlenségek és visszavonások magvát ültetni be a

nép közé. Városokban, nagyobb helyeken, inkább az intelligencia vezetése alatt, igenis alakulhatnak olvasó körök, kaszinók, s itt részt vehet az értelmes nép, de kisebb falvakban nem tudjuk azt ajánlani s csakis végtelenül lelkiismeretes vezetés és szervezés mellett egyeznénk bele a népkörök, népolvasóegyletek alakításába.

*

*

*

Hogy a fiú- és leánynövendékeknek nyújtott olvasmányban szükséges különbséget tenni, ennek vitatása, tudományos fejtegetése meghaladott álláspont lenne. A lányok kedélyélete, elütő célú rendeltetési köre követeli, hogy ők különösen az ő számukra, tervszerűen írott művek által képeztesse. A nő tudnivalói mai követelmények szerint számosak és nagy kiterjedésűek, a miket főként hiányos iskoláztatásunk mellett, szükséges gondosan szerkesztett művekből tanulnia meg. Ugy, hogy mikor arról van szó, hogy az iskolai és népkönyvtárakat miként használják a lányok és a nők, azt kell mondanunk, hogy teljesen különválva.

A leányiskola mellett külön könyvtár állítandó fel, és pedig szakszerűen, leánynövendékek s nők számára írott művekből és olyanokból, melyeknek képző hatása, ismeretterjesztő iránya megegyezik a női kedélyélet és szükséglet kívánalmaival is.

Ily külön könyvtár felállítása azért is szükséges, mert a kezelés bajos volna, ha egy könyvtárra lenne utálva mind a fiú-, mind a leányiskola.

Magától érthető, hogy az ifjúsági olvasó-egylet is külön állíttatnék fel lányok számára, azon különbséggel, hogy itt leányegylet nevet viselne. Különben szervezete és működési rendje ugyanaz lenne, mint az ifjúsági olvasó-egyletnek. Mindössze abban lehetne változtatást tenni, hogy a felolvasá-

sokat és ünnepélyeket mindkét egyeslet közösen, együtt rendezné.

Ott, hol vegyes az iskola, a tanulók a nélkül is csekély száma miatt természetesen csak egy iskolai és népkönyvtár állittatik fel, a mi közösen használtatik.

V. §. Az iskolai- és népkönyvtár becséről, nevelészeti, társadalmi, irodalmi, nemzetiségi, vallás-erkölcsi, nemzetgazdászati hatásáról.

Nyilvánvaló az eddig előadottakból, hogy az iskolai és népkönyvtár úgy az iskolai továbbképzés, mint a nép általános művelődhetésének szempontjából, adott körülményeink közt, ez idő szerint semmi mással nem pótolható becses intézmény.

Mindazáltal, ha talán némileg ismétlésekbe esnénk is, foglaljuk egybe itt az iskolai és népkönyvtár népnevelési hasznait s öleljük át azon nagy tért, melyet mint a nevelés és tanítás egyik értékes eszköze, az iskolai továbbképzésnek mai nap egyetlen érvényesíthető tényezője, továbbá mint a nép társadalmi életének fejlesztője és irodalmi viszonyainknak hathatós emelője, áldásosan betölthet.

Szükséges mindezeket így összefoglalva látni, azért, hogy a következő fejezetben előadandó szervezés, felállítás és ellenőrzés tervezeti módozatai mellett, teljes képét lássuk az eszmének, hogy így annál inkább feltűnjék annak könnyen valósítható, tehát gyakorlatilag értekesíthető volta.

Lássuk tehát az iskolai és népkönyvtárt:

a) Mint a nevelés eszköze.

A neveléstudomány régibb előharcosai, teljességgel nem voltak egy értelemben azon kérdést illetőleg, hogy egyáltalában szükséges-e az olvasást a nevelés egyik eszközéül tekinteni. Haladó korunkban e kérdés vitatása már teljesen felesleges; bebizonyított tény, hogy a jól szerkesztett gyermek és ifjúsági műveknek rendkívül nagy képzőerejük van, s a gonddal vezetett olvastatás, az önképzésre való tapintatos neveléssel egyértelmű.

Mikor tehát a gyermekek olvasásáról szólunk, mindig feltételül kell állítanunk alkalmas, minden tekintetben a célnak megfelelő gyermek és ifjúsági iratokat és azt, hogy a tanító ismerje az olvastatás, az olvasásra való nevelés szabályait.

Az első kíváncsi betöltése végett, tervszerűen összeállított iskolai és népkönyvtárt állítunk az iskola mellé, a tanítót pedig megismertetjük a könyvtár kezelésének főbb szabályaival.

Ha a tanító a III. §. a, b, és c, pontjaiban főlvekiül felállított olvastatási módszer szerint jár el, önkényt tárulnak fel előtte az iskolai könyvtárnak a nevelésben alkalmazható hasznai. Csak egy feltételnek kell még eleget tennie: ismernie kell a rendelkezésére bocsátott könyvtár minden darabját.

A mely tanító helyesen fogja fel hivatását, minden bizonynyal legelső teendőnek ismeri gondosan átvizsgálni a művet, mit olvasás végett tanítványa kezébe adni kíván. Jól teszi, ha ilyenkor plajbászt fog kezébe, s rendre kijavítja az olvasásközben észrevett sajtóhibákat, melyeket csaknem lehetet-

lenség a nyomtatványokból kipusztítani. Gyermeknek mindenből a legjobb adandó, az olvasásnak nyelvészeti s helyesírásban képző ereje is van, azért nyelvtanilag, helyesírásiig teljesen hibátlannak kellene lenni a gyermek olvasmányainak.

Az iskolai és népkönyvtár minden darabjának kötelességszerű átolvasása, első tekintetben talán tehernek tűnik fel. Azonban vizsgáljuk csak közelebbről, hogy minő a képzettsége, olvasottsága tanítóinknak, különösen az ifjabbaknak? Bizony nagyon szűkkörű és kicsiny téren mozgó. Épen azért ezen előirt hivatalos olvasás, magukra a tanítókra is megbecsülhetlen hatású leendő a könyvtárnak ők magukra nézve is kiterjed áldásos hatása, önképzésre, tovább haladásra serkentő ereje.

A népkönyvtár jeles darabjai magukra a tanítókra is egy-egy kincses bányák lesznek, melyekben hasznos ismereteket, kedvesen szórakoztató, szívet, lelket nemesítő olvasmányokat élvezhetnek.

Ha ismeri a tanító a könyvtár darabjait, könnyű a szabályok alkalmazása. Tudván azt, hogy a gondjaira bízott kicsinyek, néptársadalmi viszonyaink közt mennyire hiányos házinevelésben részesültek, hogy azok a régi jó mesélgető családai összejöveleik, ünnepeken szent könyvek olvasgatása, a családnak reggel, délbe, este való buzgó imádkozása, mai kifinomodott szokásaink szerint többé föl sem találhatók, tehát az ily családias erkölcsű házi nevelés hiányain úgy fog segíteni, hogy az iskolai könyvtár azon korra szánt képes könyveinek szemléleti képeihez értelemfejlesztő, gondolatébresztő s szívnemesítő elbeszéléseket ad elő; törekedni fog az ízlés, a szép iránti érzék felkeltésére, a valláserkölcshoz nevelésére. Mindezen munka sokkal könnyebb az alkalmas képeskönyvek olvasztatása, a képek szemléltetése által, mint ezek nélkül.

A középosztályban még tovább haladhat ezen nyomon s később, midőn a gyermekek a kép szövegeit könnyen megérthetik, élénken hathatni a könyvek által a jellemfejlesztésre, a vallás alakjainak, a nemzeti hősök nagy tetteinek buzditó, lelkesítő mintaképpül való szívbeoltására is.

Már itt, de különösen a felosztályban, nevezetesen tényezőül szerepelhet az olvasás némely üdvös lelki tulajdonságok fejlesztésére, vagy ferde irányú káros szokások kiirtására is.

Iha észreveszi a tanító, hogy növendéke engedetlen, fegyelemre nem hajtó, rakoncátlan, oly műveket olvastat vele, melyekben az eféle magaviseletű gyermek elrettentő példája, ügyesen alkalmazott bűnhődése van feltüntetve. A jó szerkezetű ifjúsági műveknek, ha az olvastatás gondosan kezeltetett, erkölcsi hatása soha el nem marad.

A félénk, bátorítalan gyermekekkel a félénkségből eredő bajokról és csapásokról olvastatunk; a szívtelent, vásottat könyörületességről szóló, vagy a rossz tulajdonságokért büntető történetekkel, mesékkel igyekszünk jó útra téríteni.

Egy szóval könyvtárunk darabjai által, a nevelés számos esetében jótékonyan hathatunk, mely hatás mindenkor ér annyit, mint a szóbeli feddés, példázás, és sok esetben pedig a gyermek jellemének megváltozását eszközölheti s az egyén egész életére kiható eredményeket szülhet. Hányszor megtörténik, hogy egy jól szerkesztett valláserkölcsi képes könyvecske, visszaadja a bűnöst a társadalomnak s önmagának, vagy hogy egy jó olvasmány felserkenti a szunnyadó tehetséget, lángelmének gyújt világot s nagy szellemet ad az emberiségnek. Ezen tapasztalati tények érvényesülése mennyivel nagyobb téren nyilvánulhatna, ha a nép millióit olvasás kedvelővé s olvasni haszonnal tudóvá neveljük, s olvasnivalókkal pedig egész életére ellátjuk.

Népiskoláinkban, a csekély műveltségű nép gyermekeivel szemben, figyelemre méltó azon hatás is, mi a díszes kiállítású, szép képekkel ellátott könyvek folytonos használata által az ízlés és érzés fejlesztésében, nemesítésében észrevétlenül, de folytonosan közreműködin. Sokszor a jó ízlés, az érzés hiánya szüli a nép életében a legtöbb bajokat, a legnagyobb mulasztásokat.

A fegyelemre való nevelésnek is egyik hathatós eszköze lehet a könyvtár, ha annak használatát a jó magaviselet jutalmazásául tüntetjük fel. De e pontnál, miként már különösen is hangsúlyozva volt, szükség nagy tapintattal és óvatosan járni el, az alkalmazásban nem ajánlható eléggé a körülmények, a gyermek képzettségi fokának figyelembevétele.

A nép gyermekeivel szemben azon rendnek, pontosságának is meg van a hatása, mi a könyvtár folytonos használata által a gyermekek előtt szemléletileg nyilatkozik. A rendtartás, tisztaságra való felügyelet és pontosság iránti érzék plántálódik el bennük a könyvtárnak törvényeken alapuló rendjéhez, pontosságához való kötelességszerű alkalmazkodás által.

Felemlithetjük még a beszéd és értelem gyakorlásában, a gondolatok rendezésében s papírra tételében nyilvánuló ama pedagógiai hasznát is, mi az elolvasottak kikérdezésével, később leiratásával érvényesíthető, minek értéke sokszori ismételtetés által megbecsülhetlen. — Hányszor van rá példa, hogy kifogyunk az eszközök alkalmazásából s még sem vagyunk képesek a gyermeket helyesen való beszélésre, ügyes gondolatrendezésre szoktatni. A gondolatok papírra tétele pedig népiskoláinkban, a jelenlegi viszonyok szerint meg nem valósítható ábrándként tűnik fel. Hiszen csak nemrégiben is, a középiskolai reform szönyegre hozatala alkalmával, szélteben hosszaban hallható volt a feljajdulás, hogy gymnasiumot vég-

zett ifjak nem képesek egy tisztességes levelet írni, önálló gondolkozásuk eredményének helyesen való papírra tételét pedig, még kívánni sem merik maguk a tanárok sem.

Végre vegyük fontolóra, hogy mily áldásossá válhatik sok esetben azon eszköz, mely a tanulás után fentmaradt üres időt van hivatva kitölteni. Ennek az időkitöltésnek, ha semmi egyéb más célja nem volna is, haszna kimondhatatlanul nagy, megóvja a gyermekeket a rossztól. És annyival becsesebbé válik időtöltő eszközünk, ha egyuttal más módon is használ.

b) Az életre kiható következmények.

Az iskolából kilépett ifjuval szemben, mikor már az értelem megülehetős fejlődési fokot ért el, még hatásosabb javító eszközök a jó olvasmányok. Az elme ezen korban éberebb, a képzelem fogékonyabb s így az olvasottak maradandóbb benyomást tesznek. Az életrajzi példák, a vallás és nemzeti történelem alakjainak hatása, itt adja meg a meglett kor jellemét, itt forrasztják egybe a külön irányú érzelmeket a helyesen kiválasztott és tervszerűen alkalmazott olvasmányok. A jeles példák tüzelnek, lelkesítenek. Elég egy hős, egy nemesen érző lélek példája, hogy hazaszeretetre buzdítson; vagy a türelmes, erős lelkű ember története, hogy megedzzen a küzdelemben, szenvedésben, avagy munkára, tevékenységre serkentsen.

A népeletben leggyakrabban ismétlődő jelenségek a türelmetlenség, a sors csapásainak békételen viselése (oda jutotunk, hogy az öngyilkosok ijesztő mértékben növekvő nagyobb részét, túlnyomólag a nép szolgálatja) nevezetes hiány népműveltségünkben. Érezhető hátrányok továbbá a gondolatok

nehézkés mozgása, rugékonytalansága, az értelemkifejlés hiánya. Innen van az, hogy oly nehéz napnál világosabb dolgokat megértetni a tömeggel, s ennek káros hatása az elmaradottság, a gazdasági, kertészeti s ipari téren való cammogás.

A folytonos, tervszerű olvasás éberré, rugékonyná teszi az elmét, gondolatbőséget, gyors felfogási képességet adnak.

Népünk alapjában ritka észbeli tehetségűnek mondatik. Ha így áll a dolog, mennyi feltalálót s másnemű tehetséget kelthetne életre egy-egy jeles mű, vagy épen szakkönyv. És hány kárhozat útján haladót megállíthatna, a bűnt rettentő útálatában előállító olvasmány! . .

Ez a közvetlen hatás.

Közvetve hat az olvasás az ember minden érzésének szelidülésére, izlésének nemesbülésére. Továbbá az olvasgatásokból megmaradt ismeretek, eszmék, gondolatok mindenkor kedves társalkodók, megóvnak az egyedüliség gonosz irányú elmélkedéseitől. Maga az olvasás pedig mintegy kézzel fogva tart a bűnös henyestégtől és a bűn rettentő útjától.

A vétek a munkától fentmaradt üres órákban fogamzik meg s a tétlenség napjaiban hajtatik végre. Százszor legyen azért üdvözölve az eszköz, mi amaz üres órákat elfoglalja s a tétlenség napjait betölti.

Ezen eszköz az olvasás, a könyv.

Talán rajongóknak látszanánk, ha állítanánk, hogy a mily mértékben terjedne a nép közt az olvasás, a könyv, ép oly mértékben kevesbülne a korcsma, az erkölcstelenség. Azt azonban habozás nélkül ki merjük mondani, hogy a mely községben virágzik az iskolai és népkönyvtár, illetőleg az ifjusági olvasóegylet, ott mindenesetre jelentékenyen alább fognak szálalni a korcsmai verekedések s más, ünnepnapokon elkövetni szokott dévajkodó erkölcstelenedések. Mert az ifjusági olvasó-

egylethez tartozáság érzete némi erkölcsi önértetet önt az ifjúságba, továbbá a felolvasások s más eféle összejövetelek úgyis az ünnep délutánjain tartatnának s az olvasás pedig a munkaszünet óráit töltene ki.

Az ifjúsági olvasóegyletben való részvétel fogékonyságot támaszt a tagokban a rendszeret, a pontosság iránt, s felkölti bennök a társulás érzetét, nyilvánvalóvá teszi az egyleti élet hasznait.

Bizton lehet következtetni, hogy a mely községben élénkséget vesz az ifjúsági olvasóegylet, ott másnemű hasznos társulásra p. tűzoltóegylet, dalárda, takarékmagtár sat. alakítására, sokkal könnyebben meg lehet nyerni az embereket.

Az olvasás tisztulttá teszi a nézeteket, irtja a butaságot. A mely nép olvas, az nem lehet babonás. Mennyire szükséges a néppel szemben erre is gondolni, mutatják azon hajmeresztő bűnök s téves lépések, melyeknek elkövetése merő babonából napi renden vannak. Felolvasásokkal, egyházi tanítások s más efélékkel is lehet ugyan hatni a babona kiirtására, de mégis a népszerű hasznos könyvek ezen célra a legbiztosabb eszközök. A könyvek által megindítatik a gondolkodás, az ok és okozat tiszta fényben állittatik elő s az olvasottak csendes megemésztése biztosítja a sikert.

Ezek erkölcsi hasznok.

Azonnal érezhető és nyilvánulható hatások pedig a gyakorlati életben érvényesíthető anyagi hasznok.

Egy-kellő tapintattal s népszerűen irt könyv egymaga rávezetheti a népet a selyemtenyésztésre, a kerti és házi iparra. Egyedül egy jó könyv képes kivetköztetni a népet rosz szokásaiból, például a mezőgazdaságban, állattenyésztésben, háztartásban gyakorlott célszerűtlen eljárásaiból.

Jól szervezett népkönyvtár által visszaállíthatnánk amaz ősi magyar jellegű családi életet, mely hajdan biztosította nemzetiségünket, valláserkölcünket.

Ila jó könyv kerül a házhoz, ottthon ül a család, apa, anya, gyermekek érdeklődnek a könyviránt, s a munkaszünet óráiban, téli estéken, olvasnak abból, vagy mi még jobb, felolvasatnak az értelmes, iskolába járó gyermek által.

Ezen egyszerű ténynek hatása pedig a család vagyoni gyarapulására is könnyen kihathat. Elmarad t. i. a körösmázás, a szomszédság, rokonság vendéglése, mik mind szórakozás eszközlése végett vannak mai napság gyakorlatban.

Végül föl kell említenünk, hogy tervezetünk szerint a női nem előtt egy teljesen új korszak nyílik meg, a menyiben kezdve a kicsiny kortól, fel egészen a meglett korig, folytonosan szakszerű, különösen nekik való olvasnivalókkal látatnak el, mely olvasmányok által szívük, lelkük, rendeltetésük szerint előkészítetik ama nagy hivatásra, mit betölteniök kell; később pedig könnyed modorban rendszeres útmutatást sajátíthatnak el a gazdasszonyi és háztartási teendőkben. A szünteleni tervszerűen szerkesztett olvasmányok olvasása által, észrevétlenül kifejlődik bennük a női jellem, a valláserkölcsei igaz érzelem, és szívükbe oltódik egy jó gazdasszony és anya hivatása, s ama hivatás betöltésének szakszerű ismerete. És mint a férfiaknál, úgy itt is módunkban áll népszerű gazdasszonyi művekkel terjeszteni a házi ipar, konyhakertészet sat. iránti fogékonyságot és azok ismeretét.

c.) Irodalmi érdek.

Általános a panasz, hogy nincs Magyarországon olvasóközönség. Számokban szokták kimutatni, hogy a magyar könyv és hirlap fogyasztás, alig megy hazánkban százezer főre.

Ezen körülménynek magyarázata abban van, hogy a nép szellemét nem táplálja, nem olvas.

Ha tehát irodalmunk közönségét szaporítani akarjuk, semmi sem természetesebb, mint hogy tegyünk hódítást a nép körében. Ez, miként fentebb részletesen kimutattuk, csak úgy eszközölhető, ha első sorban olvasásvágyó, könyvszerető népet nevelünk.

Az iskolai és népkönyvtár által ezen cél eléretik; megtanul a nép érdeklődni az olvasás iránt s tényleg olvas is szakadatlanul.

Kérdés: irodalmi szempontból van-e ennek haszna, mivelhogy első tekintetre úgy látszik, hogy az iskolai és népkönyvtárak csakis a gyermek-, ifjúsági és népies művek fogyasztóiként szerepelnek.

Itt mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy már magában véve az is óriási nyereség lenne, ha irodalmunk ezen ágai végre felvirágozhatnának. A mivel népeknél sehol sem áll oly gyarló lábon az ifjúsági és népirodalom, mint nálunk, főként az utóbbit teljesen nem létezőnek lehet mondani, pedig hát az egész irodalomnak úgy szólván alapja a népies irodalom.

Hogy pedig tíz-húszezer könyvtár felállításával biztosítva lenne az ifjúsági és népirodalom virágzása, azt bárki is beláthatja, mert a könyvtárak évi bevételük aránya szerint, folytonos fogyasztóként szerepelnének.

De általában az egész irodalomnak lendületet adna ezen eszme keresztülvitele.

Mikor az iskolai és népkönyvtárak által szokásává, természetévé válik a népnek az olvasás, magától fog következni az irodalmi termékek általános, minden irányú fogyasztása. Az a tehetősebb gazda, a ki megkedvelte az olvasást, bizonyosan ambíciójának fogja tekinteni, hogy egy egy-két hasznos könyvet ő maga is megvegyen, egy szaklapra, gazdasági, kertészeti

vagy más efélére s valamely családi közlönyre, folyóíratra előfizessen. Sőt az évek során át látott, használt iskolai és népkönyvtár megadván az impulzust, a családfeők törekedni fognak úgy a maguk, mint a hozzátartozóik használata végett egy kis családi könyvtárt alakítani. Eként tehát nemcsak a pusztán népies irányu művek fognak terjedésnek örvendeni, hanem a szak- és szépirodalmiak is.

Továbbá számításba kell vennünk azt is, hogy lenni fognak nagyobb pénzalappal rendelkező könyvtárak, melyek vagy leikes adományozások, vagy végrendeleti hagyományozások folytán nevezetes tőkére tesznek szert. Az ily könyvtáraknak módjukban fog állani felnőttek számára szánt könyvkészletüket nem csak szigorúan népies iratokkal, hanem másnemű szépirodalmi, tudományos művek, vagy ilyes folyóiratok által is kiegészíteni. Az irodalom terjedése ily módon is remélhető.

Vegyük ezekhez még azon irodalmi lendületet is, mi oly nagy mérvű könyvfogyasztás által támadni fog. Ha tapasztalják íróink és kiadóink, hogy a nép nagy tömege olvas, szereti a könyveket, bizonyára tekintélyes írói erők fognak vállalkozni népies művek írására.

Egybevetve mindezeket, biztos számítással lehozhatjuk a következtetést, hogy az iskolai és népkönyvtárak terjedése által a hazai tisztességes irodalom is terjedni fog, s eddig el nem érhetett lendületnek fog örvendeni.

Ebből s főként azon körülményből, hogy az iskolai és népkönyvtárak hosszú időn át való használata által a nép izlése fejlődik, műveltsége fokozódik, szép, jó s nemes iránti érzéke nemesbül, következik még végül egy rendkívül nevezetes eredmény. Ugyanis a ponyvairodalom magató meg fog szűnni.

Ezen mértely ellen sokat irtak, még többet beszéltek már a nélkül, hogy csak a legkisebb eredmény éretett volna

is el. Sőt mikor hazánkban minden fejlődésnek indult, a nemzeti élet felpeteszült, sajtó, szó, társulás szabad lett, a ponyvairadalom is haladt előre a butaság erkölcstelenség terjesztésében; erőt nyert a terjeszkedésre. Úgy látszott, hogy minél elkeseredettebb harcot folytatott ellene a tisztességes sajtó, annál inkább virágzott ez üzelem. Ugy, hogy egy cégéres irodalmi hóhér nem áttallotta mellét verve hirdetni, hogy noha a közvélemény és fensőbb körök (kormányt, papságot értett) elítélik ponyvairadalmi kiadványait, mégis kelnek azok, a nép ez-ri-vel, százezri-vel veszi, a miből — így szól a népbutító — az következik, hogy a nép nem hallgat az ő ellenségeire, hanem ragaszkodik ő hozzá, kedveli, szereti, mit elibe föltálat. Ennek okáért, ezen nagy szeretet viszonzásául, a t. úr pár százezer példányban minden hazai nyelven kiadott kalendáriumja cimlapjára, bombasztikus önéletrajza kíséretében ki is nyomatta a saját arcképét a Kossúth Lajosé mellé, hogy lássa a nép, kik az ő barátai, kik apostolai.

Nincs erő, mely rendes körülmények közt a ponyvairadalom terjedését most már megakadályozhatná. Lyuk fúrás a vízben ezzel versenyre kelni, s szintén ponyván árulni a jó népiratokat, mint tett az aradi népirodalmi vállalat. Az aradiak ügyes, jó röpi-veit érintetlenül hagyja a nép s veszi az igazi ponyvatermékeket, a „disznóvá vált zsidót.“ Zöld Marci, Bogár Imre, Sobri, Rózsa Sándor „hires“ zsványok viselt dolgait, meg az égből hullott csodatévő levelet s több eféle, hosszú időn át elrontott izlése szerint tartott műveket.

Próbáltak legalább a naptárirodalomban tért foglalni a ponyvától. És mit tapasztaltunk? Azt, hogy a kiadók nyakán maradt a népszerű naptár, jóllehet versenyképes volt a ponyva naptáraival, sőt némelyikénél olcsóbban árultatott. De egyben nem bírt versenyezni velük, a butaságban, s azért nem volt kelendő. A nép nem sajnálja a pénzt naptárra, biztos tudo-

másunk van, hogy a ponyvairodalmi „salon naptárból“, melynek ára régebben egy forint volt, most 80 kr, 50—60 ezer példány kel el, s az 50 krajcárosokból 100 ezer. Ezen áráért a nép a legjobb, legdiszesebb családi naptárakat vehetné, s még sem veszi. Nem, mert azokban nincsenek az ő elrontott izlésével megegyező hitványságok.

Az egy forintos ponyva-naptár igaz, hogy nagy terjedelmű, de oly otromba, izléstelen kiállítású, képei rajz, metszés tekintetéből kritikán alóliak; ilyen a nyomás, a külkiállítás is. A tartalomról pedig irodalmi mérték szerint jobb nem is szólni. Ámde épen ilyen szellemi termék kedvelésére van nevelve a nép, s így ahhoz fordul.

A legelső orvosi szabály a betegséget előidéző körülményeket szüntetni meg.

Jelen borzasztó társadalmi kóresetnél, hasonló elv követendő.

Javítsuk meg a nép izlését, változtassuk meg szép érzékét, emeljük miveltségét és e mellett lépünk fel üzletileg legyőzhetlen versenynyel, azaz adjunk a népnek részint teljesen ingyen, részint végteleni csekélységért olvasnivalót és kész a diadal, a ponyvairodalom önmagától össze fog omlani.

Ez a megoldás legtermészetesebb módja.

Az iskolai és népkönyvtáraknak tervezetünk szerint való szervezése által, ezen egyedüli természetes módon oldottuk meg a ponyvairodalom kérdését is.

A nép fukar, takarékos, főként a nélkülözhető kiadásokban. Ily nélkülözhető kiadásnak tekinti még most az olvasnivalók vételét. Ha van egy hely, hol ingyen kap olvasmányt, szebbnél szebb képeskönyveket, és pedig akkor, a mikor akar: az az egy bizonyos, hogy még azt a pár krajcárt sem fogja olvasmányért adni, melyért most koronként „vásárfiaúl“ egy-két ponyva-„históriát“ meg vesz. Hiszen ő maga és családja

úgyis el van látva olvasnivalóval, s az ifjusági egyletben már úgy is fizet. Ez a felfogás, most kezdetben, az olvasás megkedvelésének szakában, távol fogja tartani a ponyváirodalomtól. Később, mikor már annyira fejlődött, hogy mintegy teljesen életszükségletévé vált az olvasás, mikor a könyvtár mellett sem sajnál olvasnivalóért pénzt adni, bizton feltehetjük, hogy többé nem a ponyváról fogja kielégíteni e nemű szükségletét, hanem tisztesíges irodalmi termékekkel, mint a minők élvezéséhez a könyvtár darabjainak használása által szokott.

d.) Nemzetiségi, valláserkölesi s nemzetgazdasági szempontok.

Mikor a nemzetiségi törvény megalkottatott, egyúttal társadalmi térre szorított a magyarosodás terjesztésének ügye.

És valjon mit teszünk mi magyar társadalom? Bizony csak valamivel többet a semminél. Összes buzgalmunk oda terjedhet, hogy iskoláinkban magyar legyen a tanítási nyelv, vagy legalább tanítsák a magyar nyelvet is.

Ez a legjobb esetben is édes kevés, féleredmény, ha arról nem gondoskodunk, hogy a gyermekek a megtanult magyar nyelven gondolkozzanak is.

Az eredmény akkor lesz egész és sikert biztosító, ha erre is törekszünk.

Az iskola és népkönyvtár ezen kérdést is megoldja.

Az ország népiskolái mellett, falvanként, városokként, hármasával, négyesével felállított iskolai és népkönyvtárak, a magyarosodás ügyének mindmegannyi véd bá styái, tovább-

terjesztő világító oszlopai. A könyvtár darabjai által alkalom nyújtatik a magyarul megtanult nemzetiségieknek a magyarul való olvashatásra, továbbképződésre. A könyvtárak biztosítanak arról, hogy az iskolában a magyar nyelvet nem a feledésnek tanítottuk. A könyvtár darabjai kedveltetik meg a nyelvet, a magyar irodalmat. A könyvtár édesgeti hozzánk hasznos és érdekkeltő darabjaival a nemzetiségieket. Ezen intézmények, többet tehetnek a magyarság ügyének a szigorú paragrafusoknál s a sopánkodó jajveszékélésnél.

Könyvtárakat tehát az iskolák mellé: s társadalmi téren, minden feltűnés nélkül halad előre a magyarosodás ügye!

Épen ily csöndesen működő, de biztosan partot mosó-eszköz a könyvtár a nép valláserkölesi érzületének megoltalmazására, a vallás iránti kegyelet visszaállítására.

A legborzasztóbb fegyverrel harcol az, ki a népből a vallás iránti tisztelet, az Istenbe vetett hit, és bizodalom kiirtását tűzi ki célul. Sívár kétkedés, kapkodó eszmeharc, mit ezekért cserébe adni bír. A vallásos kegyeletnek, az Istenség hitének kiirtásával, vége a boldogságnak, be van vágva a földi szenvedések nyugodtan, becsülettel való viselhetésének útja. Mert a tömegnek nagyfokú felvilágosodást, tudományos műveltséget úgy sem adhatunk, tehát elrablott hitéért még csak egy percnyi megnyugvást sem biztosíthatunk. Ugyanazért az állam, az emberi társadalom jól felfogott érdeke: ápolni, melegengetni a nép tömegének vallásos érzületét, isteni hitét, a földön túli élet megvigasztaló reményét.

Fájdalom, hogy álproféták lelketlenül hirdetett üres tanai, s a világi rossz példák, a nép hitét, vallási érzületét meg-ingatták.

Távol legyen tőlünk arra gondolni, hogy a népet fanatikus bigottá kell nevelnünk. Ezt nem akarjuk. Józanul, mint felvilágosult emberhez méltó, kell elibe állítani az öröktől

fogva való Istent, az istenemberek bámulatra gerjesztő nagyalakjait, az isteni hit, az isteni szeretet, az isteni remény égi malasztját.

Ki állítja, hogy az ilyen vallásosság ellenkezik korunk műveltségi irányzatával: az roszakarója a társadalmi haladásnak, a népműveltség helyes irányú fejlődésének.

Igen, tartalmazzon könyvtárunk jeles vallásos irányú műveket, illusztrálva Jézus, az apostolok, és proféták művészi kivitelű képeivel. Az ily művek hintik el a tiszta erkölcsöket, melyek nélkül hajh! — könnyen kisiklik a „támasz“ a „talpkő“ az álam alól.

Az iskola és népkönyvtár nagy mértékben közreműködhet arra, hogy az egyházat, a papot közelebb hozza a néphez. Útmutatás ezen intézmény a papságnak arra, hogy ragadja meg saját s az egyház érdekében az előjárói szerepet. A jól szerkesztett vallási iratok olvasásán felmelegszik a szív, menhelyet talál a kebelben az igaz vallásos érzélem. Ha a lélek, a gondolkodó ész is áldásosan működő tényezőként állíthatja elő a papot: akkor a hatás kétszeres értékű. Ezt meg fogják fontolni papjaink s bizonyára lesznek nagy számmal, kik a könyvtár alapításában, felszerelésében és berendezésében elől fognak buzgólkodni s teljes lelkesedést mutatván az intézmény iránt, mindenütt ott lesznek, hol annak érdeke forog szóban; megosztják a tanítóval a könyvtárkezelés terhet, részt vesznek az ifjusági olvasóegyletben, annak üdvös célját elősegítik, a felolvasások rendezésében közreműködnek, sőt okosan választott tárgyú felolvasásaikkal azoknak irányt, élénkséget adni első sorban törekszenek.

Ez a legegyszerűbb és kevés fáradságot igénylő áldozat. Lehet még másként is munkálni az iskolai és népkönyvtár javát. Tökegyűjtés és pénzbeli adakozás által, egyházban, községi-hatósági ülésben való agitációval.

Ha a nép az iskolai és népkönyvtárnak így látja élén a elkészít, becsülni, százszor jobban tisztelni fogja, mint annak-
előtte. Egybevetvén a rideg ész számításait, le fogja hozni a
következtetést, hogy a pap hasznos tagja a községnek, nem-
csak a szószéken, hanem más helyen is a nép javáért él, a
közügy érdekében működik, fárad. És ezen gondolatrajutás-
nál van megoldva a pap iránti ragaszkodó tisztelet, tehát az
egyház, a vallás iránti buzgóság kérdése is

Hátra van még egyik legnevezetesebb oldaláról mutatni
be az eszmét.

Milyen szemmel nézné az állam a mozgalmat, ha az,
eredményeiben ezrekre menő kis egyletecskékből csoportosi-
taná az ország népét?

Ha ily nagymérvű lenne is az eszme diadala, abból az
államra semminemű hátrány nem származnék. Mert nem oly
társulatok alakításáról van szó, melyek külön helyiségekkel bir-
nak s feladatuk vitázó összejövetelek rendezése, a miknek el-
fajulása talán valamikor lehetne politikai demonstráció, vagy
rend elleni izgatás. Az iskolai és népkönyvtár, vagy mi ennek
áldásait biztosíthatja az ifjusági egyletek, az iskolai intézmény-
nyel szerves egészet képező, a szellemiek terén tovább képző
tanfolyamok. Az egyleti társulás a kormány által előírt alapon
történhetnék s teljesen a kormány felügyelete alatt állana s
így mindennemű visszaélésnek első csirájában eleje vehető
volna, hatalmunkban állván a tanfelügyelőknek mindenre kiter-
jedő felügyeleti jogot adni. Ezen kiterjedő jog első sorban ab-
ban nyilvánuljon, hogy a könyvtárban használható könyveket az
állam hagyja helyben, tehát a nem oda való könyveket azon-
nal kiküszöbölhetjük. Különben a könyvtárak alakításánál a tan-
felügyelő megfigyeli a helyi körülményeket s oly helyen, hol
az államellenes izgatások fészkei vannak s hol minduntalan be-
csempészhethetnének a könyvtárba hazaellenes műveket is, egy-

szerűen meg sem alakítja az intézményt. Ennek helye elsőben is a magyarság közt van s később, időközönként terjesztessék tovább a nemzetiségekkel vegyes vidékekre.

De elvégre is nincsen olyan jó ügy, a mit roszakarat kárhózzá ne tudna változtatni. Azért kellene az államnak a kezdeményezést vezetni, hogy kezében fogva tarthassa a vezető, ellenőrző szálakat.

A társulás, a könyvegybegyűjtés tehát nem kifogásolható az állam szempontjából. Az pedig, hogy a társulás által erkölcsi és anyagi erők halmoztatnak egybe az ország minden zugában: megbecsülhetlen haszon. Az egybegyűjtött könyvek, pénzalap, alapítványok, mind-mind a nemzeti közvagyonat nevelik s hasonlóképen a nemzeti erők gyarapításához járulnak a kis egyletekben összegyűjtött buzgalom, közügy iránt édeklődő lelkesedés is.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VI. §. Az iskolai és népkönyvtár anyaga, szervezete, átmeneti intézkedések.

Hátra van még szólni az iskolai és népkönyvtárak anyagának beszerzéséről, az intézmény kötelező felállításának módjáról, az állami felügyelet gyakorlásáról, és az eszméletbeléptetésével fölmerülhető átmeneti intézkedések megoldásáról.

Ha kívánná valaki, hogy mutassuk fel a tervezetünk szerinti iskolai és népkönyvtárba ajánlható könyvek sorozatát, zavarba jönnénk, mert ily sorozatot nem volnánk képesek könyvpiacunkról egybeállítani. Legjobb esetben könyvtárunk máso-

dik és harmadik részét tudnánk némileg megtölteni. Itt foglalthatnának helyet ifjúsági irodalmunk jelesebb darabjai s az ifjúsági folyóiratok kötetei. Ezen irodalmi ágnek némi kis fogyasztó közönsége van nálunk, éppen azért meglehetősen ki is fejlődött, ámbár sok van itt vásári fércmű, de értékes darabok is találhatók, úgy hogy válogatva is szép sorozatot lehetne e nemű műveinkből összeállítani.

Az elemi iskola számára általunk vázolt könyvtár darabjait, már sokkal nehezebb volna könyvpiacunkon beszerezni. Itt lényeges átdolgozásokra, sőt több, tervszerűleg szerkesztendő műre volna szükség.

Ez azonban távolról sem elháríthatlan akadály, mert csak fogyasztásra és kíváncsiságunk nyilvánítása kívántatik, hogy az alkalmas művek azonnal termeltessenek.

Ha tudják íróink és kiadóink, hogy a feltételeink szerint átalakított műveiknek csak pár ezer példányban is kelendőisége lesz, bizonyynyal sietni fognak a szükséges módosítások szerint új kiadást rendezni munkáikból. És a mozgalom megindultával, támadni fognak alkalmazható jeles művek.

Meg kell tehát indítani a a mozgalmat, ki kell mondani, hogy minden népiskola mellett iskolai és népkönyvtár állítandó fel.

Ki mondja ezt ki?

Mondja ki törvényhozásilag a képviselőház, Egy szent törvény lesz ez, melyben a nemzet közmívelődésének továbbfejlesztése, a társadalom megjavulása, a nép anyagi, szellemi és erkölcsi jóléte foglaltatik.

Törvény parancsolja meg ezen nagy horderejű intézmény felállítását, hiszen a nélkül is rendeli népoktatási törvényünk az iskolák kellő módon való felszerelését, tanszerekkel ellátását. **Egy iskolai és népkönyvtár taneszköz, tehát kell, hogy az**

iskolákban felállitassék ép úgy, mint a fekete tábla vagy a fali térképek. Sokkal jelentéktelenebb reformok keresztülvitelére hozatott már törvény, hogy hasonló természetű példát említsünk, a felnőttek iskolába járás általi oktatását, szintén törvénybe foglaltuk s ezen célra több egymásutáni évben tetemes összeget fordítottunk.

Pedig ez alapjában véve helytelen rendelkezés volt, az iskolai és népkönyvtárak kötelező felállítása százszor fontosabb gyakorlatilag megvalósítható, áldásos hatású intézkedés leendene.

Jelen esetben nem kívántatnék az államtól pénzbeli segítség, csak erkölcsi támogatás, egyetlen törvénycikk, mely ennyiből álljon:

„Magyarország minden népiskolája mellett iskolai és népkönyvtár állítandó fel.“

Ha az ország képviselői helyesnek, kivihetőnek találják, hozzátehetik még azt is hogy:

„minden község köteles iskolai és népkönyvtár alapítás címen, költségvetésébe három egymásutáni évben, iskolánként 20—20 forintot mint minimumot fölvenni.

Ez a két törvénycikk biztosítaná az eszme diadalát, három év alatt meggyökereztetését.

A törvényt a vallás és közoktatási miniszter venné kezébe és első sorban is megállapitná azon művek jegyzékét, melyeket az iskolai és népkönyvtár szervezésére ajánlhatónak tartana. Ezen jegyzékben a felekezeti vallásos művek is bent foglaltatnának, mikre nézve az illető felekezetek hatáságai hoznák javaslatba a műveket, s a miniszterium csak felülvizsgálná ezen ajánlatokat.

Minden ilyen ajánlatba hozott művet kiadóiknak után

kellene nyomtatni, mert nagyobb készletre, több ezer példányra lenne szükség. Tehát a szükségesnek látszó módosításokat, miket szakértő bizottság jelölne ki, könnyű volna megtenni. Ebben tehát fennakadás nem lenne, s a szükséges utánnyomások — kicsikék lévén a füzetek — szintén gyorsan volnának eszközölhetők.

Már most aztán következnek a szervezés. A miniszter kiadná tanfelügyelőinek a rendeletet, hogy a törvényt hajtás végre. A tanfelügyelők felhívnák az iskolaszékeket a kérdés megvalósítására. Természetesen első sorban a pénz kérdése jönne szóba, főként akkor, ha a törvény nem rendelné e célra községi alaphól a javaslatba hozott 20 forintot. Ha községi segélyre lehetne támaszkodni, akkor ezen 20 forinthez maga az iskolai alap járulhatna még tizzel. Az iskolaszék buzgólkodása folytán pedig egy kis társadalmi agitációval, gyűjtésekkel, szintén lehetne 10—20 forintot, sőt többet is e szent célra összeszedni. Ezzel aztán lehetne kezdeményezni. 50 forintból az iskolai és népkönyvtár váza előkerül. Ha pedig ez meg van, évenként könnyen fejlődhetnek az ügy tovább. Mert könnyű elképzelni, hogy a könyvtár mily tetemesen gyarapodhatik csak évi 20—30 forint áru könyvvel is, mivelhogy e szakba vágó könyvek a nagy fogyasztás miatt drágák semmi esetre sem lesznek. Tervezeti alapunkon pedig rendes kerékvágásba jutván az ügy, évenként 20—30 frt. minden bizonynyal, kétszerese háromszorosa pedig valószínűleg egybegyűlhetne.

Kezdetben a pénzerőhöz mérten, szakonként csak a leg-szükségesebb művek lennének beszerzendők. Például ha 50 frt. az első alap, akkor beszerzünk az alosztály számára hat hétféle művet három-három példányban, a középosztályra veszünk 30 darabot, a felosztályra szintén annyit. Ez volna 80 füzet, minek ára, tekintve, hogy egy-két ives füzetekről van

szó, semmi esetre sem emészténé fel az 50 frtot, vagy bekötést is számítva bizonyosan kikerülne abból.

Ez az első év eredménye.

A másodikban a könyvtár második részét állítanánk fel. Ugyanis minden alapunkat az iskolából kikerülő növendékek kezébe adható művek beszerzésére fordítanánk, az iskolai könyvtárt csak a legszükségesebb darabokkal egészítenénk ki. A harmadik évre már az ifjúsági egyesület megalakítása folytán a tagdíjakból, dísztagi, díszelnöki stb. adakozásokból, nevezetes összegre számíthatnánk, úgy hogy ekkor a könyvtár harmadik részét is berendezhetnénk s a minden irányú hiányokat fedezhetnénk.

Egy könyvtartó beszerzése, mindenesetre már az első kezdeményezéskor szükséges volna. Ez tüntetné fel a könyvtár tényleges szemléltethető létezését. A könyvtartó, egyszerű, fekete, két szárnyu, jól zárható szekrény, polcokkal ellátva. Homlokán ezen felíráttal: „Iskolai és népkönyvtár.“ Ily könyvtartó beszerzésére külön felhívást lehetne kibocsátani, sok helyen találkoznanak lelkes iparosok, kik összeállva, a nagy cél iránti tekintetből ingyen, vagy csekély díjért elkészítenék. Arra is lehetne számítani, hogy buzgó népbarátok adományoznának egy-egy használt szekrényt, mi könnyen alakítható lenne. Ha azonban a könyvtartó beszerzése sehogy sem lenne eszközölhető, úgy azzal várni kellene, míg a könyvtáralap megengedné. Első dolog könyvek beszerzése, az eszme kezdeményezés. A könyveket ideiglenesen a tanítói szobában is el lehetne helyezni.

Íme tehát, csak minimumra vett társadalmi mozgalom megindítása mellett is, három év alatt az eszmét diadalra seghethetjük, az intézmény működését pedig azonnal fogamatba vehetjük, módunkban állván az első alaptól felállítani az iskolai könyvtárt.

Hogy az ügy biztos folyást vegyen, szükség volna az eszme terjesztése és kivitelének ellenőrzése végett miniszteri biztosokat küldeni ki. Elég volna az egész országra három ilyen miniszteri biztos, kiknek kötelességük volna folyást utazni s az eszme mellett terjesztetni az agitációt.

A faiskolák s a házi ipar terjesztésére évek óta külön miniszteri biztosok vannak kinevezve. Mért ne lehetne az iskolai és népkönyvtárak országos szervezésére, a szervezési munkálatok ellenőrzésére szintén ilyen biztosokat kiküldeni. Ezen ügy sokkal fontosabb amazoknál, mert úgy a faiskolák, mint a házi ipar meghonosítása és sok más üdvös dolognak megbarátkoztatása, első sorban attól függ, hogy olvas-e a nép? Ha igen, úgy sokkal könnyebb vele megértetni az ily hasznos eszméket, könyvek által sokkal biztosabban egyengethetjük a talajt, mint azok nélkül, csak szóbeli előadás által. Ha azonban az ily iskolai és népkönyvtárt terjesztő biztosok kiküldése nehézségekbe ütköznék, akkor a tanfelügyelők teendője volna a könyvtárak felállítását kerületükben erélyesen sürgetni, s e célból soron kívül is utazni, agitálni.

Az iskolaszékek az eszme keresztülvívői, ők az ügy tényleges harcosai. A tanfelügyelő velük érintkezik, hozzá küldi utasításait.

Ezen utasításokban különösen kiemelendő, hogy közadakozások útján az iskolai és népkönyvtár alapjául csak oly könyveket lehet elfogadni, melyek a minister által kiadott, felekezeti hatóságok által helybenhagyott könyvsorozatban feltalálhatók, távolról sem lévén könyvösszehalmozás a cél, hanem egy pedagógiailag szerves egészet képező könyvtár felállítása.

A tanítók számára külön kezelési szabály volna kiadandó, mely kezelési szabály a vázoltuk pedagógiai elvek szerint előírja a könyvtár okszerű használatát, kezelését és fokozatos gyarapítását. Szintén ily utasítást kapjanak az ifjú-

sági egyesület megalakítására Az ifjúsági olvasóegyletek a tervezet életbeléptekor, már az első iskolai év végén lennének megalakítandók.

Az iskolai és népkönyvtár minden vitás kérdésében az iskolaszék véleményének meghallgatása után, a ministeri biztos vagy a tanfelügyelő intézkedik Rendkívüli esetekben az ügy a minister elé terjeszthető fel.

Egészen szegény iskolák számára, könyvtár alapítás címen, a kormány némi segínyt adhat, de a községi pénztárakba befolyó szegény alaphól is lehet erre a célra valamit fordítani. Általában a szegények számára való adakozás úgyis rendkívül határozatlan fogalom, sok esetben semmi nem egyéb, mint a szegénységnek, nyomornak az emberiség közt permanensé tételére való törekvés. Épen azért ilyennemű adakozásokat sokkal jobb volna a szegénység előidézőjének, a butaságnak, erkölcstelenségnek megszüntetésére fordítani.

Az iskolai és népkönyvtárak szervezése tehát három eszköz alkalmazásbavétele által vihető keresztül. Először is törvényhozási intézkedésre, másodsor az egyházi hatóságoknak együttműködő eljárásra való bevonására, harmadsor társadalmi mozgalom megindítására van szükség.

A két első tényező minden nehézség nélkül megnyerhető lenne. a harmadikat pedig sajtó útján, röpiratok terjesztése és ministeri biztosok, tanfelügyelők által rendezett gyűlések, felhívások által lehetne az ügy elére állítani. És ez, tekintve, hogy hazafias. úgyszólván mindenkit közvetlen közletről érdeklő szent ügyről van szó, könnyen kivihető volna. Egy-egy népgyűlés, vagy csak lelkes felhívás közététele, biztosítaná a társadalom tevékenységét. Nincs oly kis község, hol ily módon a mivelt közönség s az értelmes szülők adakozó és erkölcsi támogatását meg ne lehetne nyerni az ügynek; városokban, mivelt, vagyonos községekben pedig tekintélyes összeget lehetne e célra összegyűjteni.

Az iskolai és népkönyvtárak eszméje annyira rokonszenves, a művelt magyar közönség oly meleg érdeklődést tanúsított az iránt, hogy a bár elvitázhatatlanul nyomasztó anyagi viszonyok között is, teljes bizonyossággal lehet remélni az ügynek az értelmes közönség részéről való felkarolását.

A kérdés jelenleg még nincsen teljesen megérve, a tervezet iránt nincsen a közönség tájékozva, mégis ahol egyes lelkes nevelésügyi bajnokok felhívták a közönséget az iskolai és népkönyvtárak alapítására, az eredmény mindenhol kielégítő volt, a művelt körök tetemes összegeket adakoztak az intézmény felállítására, akár aláírás útján, akár hangversenyeken való megjelenés alakjában hivatott fel a közfigyelem.

Még az esetben is, ha törvénycikk által nem szentesítenék az ügy, helyesen megindított és tervszerűen vezetett társadalmi mozgalom által biztosítani lehetne az iskolai és népkönyvtárak felállítását.

Felolvasások tartása, hangversenyek, táncvigalmak rendezése nevezetes jövedelmet biztosíthatnának az ügynek.

Óhajtandó volna, hogy akik népoktatásügyünk vezérférfiainak vallják magukat, az eszme terjesztésének érdekében hasanak közre, agitáljanak az ügy mellett, lelkesítsék, buzdítsák a községek értelmiségét, főként a papokat, tanítókat és jegyzőket; törekedjenek ezen tényezők által minél szélesebb körű társadalmi mozgalmat indítani meg. Így aztán, mire az ügy a törvényhozás nehézkes útját megteszi, már kész mozgalmat talál.

Kíváncsú voltam végre oda törekedni, hogy a kérdés a tanítóegyletekben, iskolaszékekben, általában minden efféle tan- és népnevelésügygyel foglalkozó társaságban vitatárgyul kitűzessék s a szervezés, kezelés kérdései alaposan megvitassanak.

* * *

Egybevetve, alaposan megfontolva minden körülményt, s megvilágosítva a kérdést minden oldalról, tárgyalva minden szempontból, értekezésünk végén lehozott eredményül kimondhatjuk, hogy:

Az iskolai és népkönyvtárak felállítása mulhatlanul és elodázhatlanul szükséges.

Tehát a minél gyorsabban leendő fölállításra úgy törvényhozásilag, mint társadalmi téren minden lehetőt el kell követni.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

	Lap
Előszó.	
I. §. Általános elvek	9
II. §. Az iskolai és népkönyvtárakról általában. . . .	17
III. §. Az olvasásra való különös nevelés módszere az iskolai könyvtár mint taneszköz által.	25
a) Az alsosztályban.	26
b) A közép-osztályban	31
c) A könyvtár használata a fel-osztályban.	36
IV. §. Továbbképzés iskolai és népkönyvtár által. Ifju- sági olvasó-egyletek	37
Az ifjúsági olvasó-egylet alapszabályai	39
1-ső folytatás	43
2-ik folytatás.	48
V. §. Az iskolai és népkönyvtár becséről, nevelészeti, társadalmi, irodalmi, nemzetiségi, valláserkölcsi, nemzetgazdászati hatásáról	52
a) Mint a nevelés eszköze	53
b) Az életre kiható következmények.	57

	Lap.
c) Irodalmi érdek	60
d) Nemzetiségi, valláserkölcsei s nemzetgazdasági szempontok.	65
VI. §. Az iskolai és népkönyvtár anyaga, szervezete, átmeneti intézkodések	69

1995

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

